

# GRAMMATICA IN BEELD

Onderzoek naar het gebruik van plaatjes in grammaticaonderwijs aan  
dyslectische leerlingen

**GRAMMATICA**  
**DAAR DOET**  
**MIJN LERAAR**  
**ALTIJD ZO**  
**GEHEIMZINNIG OVER**



[www.loesje.nl](http://www.loesje.nl)  
Postbus 1045  
6801 BA Arnhem

Geerte Minnaard  
s1015636  
LVO Windesheim, Zwolle  
Begeleider: Floor van Renssen  
Laar en Berg, Laren  
School voor VWO/HAVO/MYP  
Datum: 1 april 2015

## **Samenvatting**

Dit verslag bespreekt het onderzoek naar de volgende vraag: in hoeverre beïnvloedt Grammatica in beeld de resultaten van het benoemen van zinsdelen in het Nederlands positief bij dyslectische leerlingen die deelnemen aan de remedial teachingklas van Laar en Berg?

Grammatica in beeld is een hulpmiddel voor dyslectische leerlingen bij zinsontleding. 'In beeld' wil in dit geval zeggen dat er gebruik wordt gemaakt van met elkaar samenhangende plaatjes die de zinsdelen en hun onderlinge samenhang uitleggen.

Uit onderzoek is gebleken dat dyslectische leerlingen baat hebben bij visualiseren als het gaat om het leren van woorden en begrippen. Visualiseren is het koppelen van een plaatje (in het hoofd) aan een woord of begrip. Dyslectische leerlingen hebben niet per definitie moeite met zinsontleding, maar dus wel met het leren woorden van begrippen. De namen van de zinsdelen (de woorden) en wat de zinsdelen 'doen' in de zin (hun betekenis) worden door Grammatica in beeld makkelijker onthouden.

In het onderzoek wordt eerst gemeten hoe goed de leerlingen zelf vinden dat ze in zinsontleding zijn en hoe goed ze werkelijk zijn, vervolgens wordt beschreven hoe met de leerlingen met Grammatica in beeld gewerkt wordt. Aansluitend worden weer de resultaten gemeten met betrekking tot het zinsdelen benoemen en de beleving van de leerlingen wordt gemeten: is het begrip met betrekking tot zinsdelen toegenomen?

De resultaten van de leerlingen bij de test zinsdelen benoemen na inzet van Grammatica in beeld zijn verbeterd met 25%. De leerlingen geven daarnaast aan dat ze meer kennis en begrip hebben wat betreft zinsontleding.

De conclusie luidt dat Grammatica in beeld een positieve invloed heeft op het benoemen van zinsdelen omdat na inzet hiervan de resultaten wat betreft het benoemen van zinsdelen met 25 % verbeterd zijn.

## **1. Introductie**

Dit schrijven is het verslag van het afstudeeronderzoek dat ik deed in het kader van de Lerarenopleiding Nederlands aan de Hogeschool Windesheim. Het thema van het onderzoek is dyslexie en zinsontleding.

Door het keuzevak 'dyslexie en andere taalleerproblemen' dat ik in de verdiepende minor heb gedaan ben ik onder meer het volgende te weten gekomen. Leerlingen met dyslexie zijn gebaat bij het visualiseren van de leerstof: koppel aan begrippen of theorie een plaatje en het begrip is makkelijker te onthouden en er is makkelijker mee te werken. Dyslectische leerlingen hebben niet per definitie moeite met zinsontleding op zichzelf, maar het onthouden van de namen van de zinsdelen en wat zinsdelen doen in een zin (de theorie) kan wel eenvoudiger gemaakt worden met behulp van plaatjes. In het Protocol Dyslexie in het VO 2013 (Henneman et al) wordt onder meer als tip gegeven woorden of begrippen van een beeld te voorzien zodat deze makkelijker te onthouden worden.

Rond de herfstvakantie wordt bij alle leerlingen uit klas 1 het spellingsdictee afgenomen. Leerlingen die hierop uitvallen (18 of meer fout hebben) krijgen remedial teaching aangeboden. Dit betreft dus leerlingen uit leerjaar 1 die in ieder geval moeite met spelling hebben en vaak dyslectisch zijn. Dit schooljaar maken 10 leerlingen gebruik van de remedial teaching en deze leerlingen hebben allemaal al de diagnose dat ze dyslectisch zijn. Deze leerlingen wil ik betrekken bij mijn onderzoek.

In mijn klassen zitten eigenlijk altijd wel een paar leerlingen met dyslexie, vaak worstelen deze leerlingen met het onder de knie krijgen van de grammatica. Het zou voor deze leerlingen prettig zijn als het leren ze wat makkelijker af zou gaan. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat ieder schooljaar er maar een paar leerlingen zijn die grammatica goed te doen vinden. Veel meer dan alleen de dyslectische leerlingen hebben moeite met grammatica.

Ik denk, op grond van bovenstaande, dat dyslectische leerlingen gebaat zijn bij het visualiseren van zinsdelen: ik denk dat ze beter daardoor worden in zinsontleding. Ik wil gaan onderzoeken of dit inderdaad klopt.

De reden dat ik dit wil is dat er bij mij op school veel aandacht gegeven wordt aan grammatica (zinsontleding en woordsoortbenoeming). Het cijfer dat leerlingen op hun rapport krijgen voor het vak Nederlands bestaat voor ongeveer een kwart uit grammatica, een structureel deel dus. Als leerlingen door het visualiseren van zinsdelen uiteindelijk hun resultaten verbeteren zou gesteld kunnen worden dat er in ieder geval aanleiding is te veronderstellen dat visualiseren echt helpt bij zinsontleding.

### **Probleemstelling/doelstelling**

Ik heb een plaatjesmethode ontwikkeld die de zinsdelen voorziet van een plaatje. Deze methode heet Grammatica in beeld. Ik wil graag weten in hoeverre Grammatica in beeld behulpzaam kan zijn bij het leren en begrijpen van zinsdelen bij het vak Nederlands. Het gaat hierbij om dyslectische leerlingen van 12-13 jaar op havo/vwo-niveau. Het doel is dat ze zinsontleding beter begrijpen waardoor hun resultaten bij toetsen verbeteren.

## 2. Theoretisch kader

### 2.1 Definitie dyslexie

De voor het onderwijs meest gebruikte definitie van dyslexie is de onderstaande. Opgemerkt moet worden dat er meer definities in omloop zijn. Henneman, Bekebrede, Cos en De Krosse (2013, pagina 19) hanteren de volgende definitie: *'Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkingsproblemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en met name taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn'*

Welke definitie ook gekozen wordt, het komt er wel op neer dat dyslexie niks te maken heeft met intelligentie maar met het proces van verklanking van letters, een proces dat plaats vindt in de hersenen. Het gaat dus om het koppelen van de juiste klank aan de letter. Hiermee hebben mensen, en dus ook leerlingen, met dyslexie moeite waardoor foutloos schrijven en lezen meer inspanning kost, langer duurt en in sommige gevallen niet (goed) lukt.

### 2.2 Verklanken

Dyslectici hebben dus moeite met het verklanken van letters en kunnen hierdoor zwakke lezers worden. Bij geheugentaken worden verschillen gevonden tussen gewone en zwakke lezers: het centrale verwerkingssysteem van het werkgeheugen heeft een beperkte capaciteit bij zwakke lezers (Braams, 2007).

### 2.3 Geheugen

Daarnaast hebben dyslectische leerlingen op het vlak van het verbale geheugen, en vooral op het vlak van het fonologische werkgeheugen, meer problemen dan andere leerlingen. Ze verwerken volgens Braams (2007) informatie langzamer en hebben meer moeite met het oproepen ervan.

Braams (2007, p 111) geeft aan dat er naast lees- en spellingsproblemen ook andere problemen bestaan waaronder geheugenproblemen. Vaak hebben dyslectische leerlingen moeite met 'stampwerk': te leren stof is dan niet logisch of er bestaat geen samenhang tussen. De klank van namen (bij begrippen/ aardrijkskundige namen/ vreemde woorden) is dan voor het onthouden zeer belangrijk. Voor dyslectische leerlingen een lastige klus: het kenmerk van dyslexie is immers het probleem met de verwerking van spraakklanken door de hersenen.

Om kort te gaan: dyslectische leerlingen hebben vaak last van de volgende drie problemen.

- een probleem met verklanken van letters
- werkgeheugenprobleem: informatieverwerking duurt langer, meer moeite met het oproepen van informatie
- geheugenprobleem: moeite met stampwerk

Grammatica (taal – en redekundig ontleden) bestaat voor een groot deel uit het leren van begrippen om hiermee vervolgens te kunnen werken. Bij het leren van grammatica is dus, net als bij het leren van woorden in een vreemde taal, het geheugen van belang. Nu het aannemelijk is dat zwakke lezers (waaronder dyslectici) een beperktere geheugencapaciteit hebben lijkt het aannemelijk dat een hulpmiddel bij het leren van grammatica effectief is.

## **2.4 Hulpmiddel**

Volgens Joosten, Van den Berg en Teunisse (2007) zijn er verschillende manieren om het geheugen zo optimaal mogelijk te gebruiken. Geheugenhulpmiddelen kan iedereen gebruiken, ongeacht wat de oorzaak is van de geheugenproblemen. Visualiseren is een geheugenhulpmiddel en betekent een plaatje in gedachten ergens bij bedenken. Wanneer we ons ergens een plaatje bij voorstellen wordt deze informatie beter opgeslagen in het geheugen. Ook kan je informatie met behulp van het plaatje op een later tijdstip gemakkelijker herinneren.

Wiers, Van Berkel en Hoeks-Mentjens (2007) geven het volgende advies wat zinsdelen betreft: laat leerlingen altijd in een vaste volgorde werken en vermijd oefeningen waarin alleen onderstreepte zinsdelen benoemd moeten worden.

Het Protocol (Henneman et al, 2013) adviseert het volgende: bied associaties aan. Leerlingen onthouden Moskou als rode stip op de kaart makkelijker wanneer zij een plaatje van de stad zien en/of verhalen horen over gebeurtenissen in de stad. Veel associaties maken de opslag in het geheugen makkelijker. Video, foto's (ook van schilderijen), verhalen, tijdschriftmaterialen, informatie van internet (zoals via Google afbeeldingen) etc. bieden mogelijkheden om associaties te creëren.

Kort samengevat:

- koppel een plaatje aan een begrip
- hanteer een vaste volgorde bij zinsdelen benoemen
- bied associaties aan

## **2.5 Adviezen uit het buitenland**

Omtrent instructie aan dyslectische leerlingen wordt in The Dyslexia Handbook het volgende opgemerkt (Martinez, Ramos, Callaway, Miller, 2014). Er zal een leesprogramma ontwikkeld moeten worden dat alle onderdelen van een gegeven overzicht behandelt, gebruikmakend van alle wijzen en benaderingen van het geven van instructie (zie hieronder).

LD online 'the world's leading website on learning disabilities and ADHD' (LD online, 2014) formuleert dezelfde onderdelen die onderwezen moeten worden als The Dyslexia Handbook en geeft dezelfde wijzen waarop deze onderdelen onderwezen zouden moeten worden.

Uit het voor het leesprogramma ontwikkelde overzicht is in dit kader 'syntax' het belangrijkste. Syntax is de leer van de zinsbouw: de volgorde van woorden in de zin bepaalt de betekenis van de zin. Hier maakt grammatica deel van uit (vrij naar: Birsh 2011, p 19).

Lesgeven gaat uit van het principe van VAKT: het lesgeven moet visueel (visual), auditief (auditory) en kinesthetisch/tactiel (met behulp van voelen of doen) gebeuren. Visueel, auditief en kinesthetisch lesgeven moeten naast elkaar en tegelijkertijd (dus in één les) worden ingezet om het leerrendement te vergroten.

'VAKT' lesgeven vereist het aanbieden van instructie en materiaal dat past bij de te leren taal, en gaat van makkelijk naar moeilijker. Iedere stap in het leerproces is gebaseerd op stappen die al geleerd zijn. Geleerde concepten moeten steeds opnieuw herhaald worden om in het geheugen te blijven 'plakken'.

## **2.6 Visualiseren en Engelse woorden**

In 2011 is een onderzoek gedaan naar de meest effectieve manier van het leren van Engelse woordjes bij dyslectische leerlingen. Uit dat onderzoek is gebleken dat visualisatie het meest effectief is (Ditz, John, Horions, 2011).

De parallel tussen Engelse woorden en grammatica is het feit dat het om stampwerk/leerwerk gaat: het leren van definities, de logische opbouw van de grammatica is niet meteen duidelijk aanwezig. Op grond van dit onderzoek kan dan dus ook de (voorzichtige) conclusie worden getrokken dat visualiseren bij grammatica, in dit geval het benoemen van zinsdelen, effectief zou kunnen zijn.

## **2.7 Grammatica in beeld**

Dat plaatjes helpen bij het onthouden door dyslectische leerlingen van woorden en begrippen is op zijn minst aannemelijk geworden door het onderzoek van Ditz, John en Horions.

Deze aanname wordt nog eens bevestigd door The Dyslexia Handbook/LD-online: het visueel/auditief en kinesthetisch onderwijzen (VAKT: visual/ auditor/kinesthetic teaching). Gesproken uitleg of instructie en fysiek aan het werk gaan met begrippen en woorden is samen met visueel bezig zijn (in casu visualiseren) de aanbevolen wijze van onderwijs geven aan dyslectische leerlingen. Herhalen is van belang bij het onthouden van begrippen.

Daarnaast is in het algemeen vastgesteld dat mensen met geheugenproblemen (waaronder veel dyslectici) baat hebben bij visualiseren.

Tenslotte wordt geadviseerd te werken in een vaste volgorde (Wiers, Van Berkel en Hoeks-Mentjens 2007) en associaties aan te bieden (Henneman et al, 2013)

Op grond van bovenstaande zal Grammatica in beeld aan de volgende voorwaarden moeten voldoen.

- ieder zinsdeel krijgt een eigen plaatje
- de leerling moet getraind worden/ moet oefenen met de namen en de betekenis van het zinsdeel aan een plaatje te koppelen.
- Het koppelen van begrippen aan de plaatjes moet geoefend worden
- het naar zinsdelen zoeken moet iedere keer in dezelfde volgorde gebeuren.
- de plaatjes moeten onderling verband met elkaar houden
- met de plaatjes (visualisaties) moet op verschillende manieren geoefend worden: auditief en kinesthetisch
- naast Grammatica in beeld moeten dus bepaalde werkvormen ingezet worden.

## **2.8 Kernbegrippen**

De volgende kernbegrippen, naast dyslexie, zijn van belang in dit onderzoek:

**Zinsontleding:** de leerling heeft het vermogen de zinsdelen te herkennen en te benoemen. Hoe is duidelijk dat een leerling dit beheerst: de leerling herkent en benoemt: persoonsvorm/ onderwerp/ werkwoordelijk gezegde/ lijdend voorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling

**Begripsbeleving van de leerlingen:** ondanks dat een leerling een voldoende haalt voor een toets of een test kan hij het gevoel hebben niks van de materie begrepen te hebben. Het gaat hierbij dus om het gevoel dat de leerling heeft over de mate van begrip van zinsontleding. Hoe kom je erachter hoe het met begripsgevoel gesteld is: door te vragen naar beoordelingswoorden/ een mening.

### **3. Probleemstelling en onderzoeksvragen**

**3.1 Probleem:** Dyslectische leerlingen in mijn eerste klassen (HAVO/VWO/MYP) halen vaak slechte resultaten bij grammaticatoetsen.

**Doel:** uitzoeken in hoeverre Grammatica in beeld werkt bij het verbeteren van de resultaten bij grammaticatoetsen bij het onderdeel zinsdelen bij dyslectische leerlingen. Als blijkt dat Grammatica in beeld werkt dan zal ik de onderzoeksresultaten aan school meedelen en in gesprek gaan met de conrector onderwijs om te bekijken of en hoe school hiermee de resultaten van grammaticaonderwijs meer leerlingen positief wil beïnvloeden, en eventueel iets ontwikkelen voor woordsoorten.

**3.2 Onderzoeksvraag:** in hoeverre beïnvloedt Grammatica in beeld de resultaten van het benoemen van zinsdelen in het Nederlands positief bij dyslectische leerlingen die deelnemen aan de rt-klas van Laar en Berg.

#### **Deelvragen:**

- 1) Hoe zijn de resultaten bij zinsontleding bij dyslectische leerlingen in klas 1 die deelnemen aan de rt-klas na het volgen van reguliere lessen Nederlands in periode 1?
- 2) Op welke wijze wordt Grammatica in beeld ingezet?
- 3) In hoeverre heeft Grammatica in beeld geholpen bij het verbeteren van het begrip ten aanzien van zinsdelen en het benoemen van zinsdelen bij dyslectische leerlingen in klas 1.

### **3.3 Ontleden en visualiseren**

Mijn idee vanuit mijn lespraktijk en de literatuur is dat dyslectische leerlingen vanwege hun dyslexie moeite hebben met zinsontleding: ik denk dat deze leerlingen moeite hebben met het onthouden van de namen van de zinsdelen en daarnaast moeite hebben met het zoeken naar zinsdelen in een zin: het combineren van naam en functie van een zinsdeel. Op basis van literatuuronderzoek heb ik de conclusie getrokken dat visualiseren (plaatjes bedenken bij de begrippen) helpt.

Ik heb zelf een plaatjesmethode ontwikkeld die ik Grammatica in beeld genoemd heb. Het doel is dat Grammatica in beeld leerlingen helpt bij het verbeteren van hun resultaten bij zinsontleding, maar in ieder geval dat ze de zinsontleding (en dus de structuur van een zin) beter gaan begrijpen.

### **3.4 Verantwoording onderzoek**

Om in kaart te brengen of Grammatica in beeld werkelijk helpt neem ik eerst een zinsontledingstest en een enquête af. Daarna gaan de leerlingen met Grammatica in beeld vier keer aan de slag met de docent. Dan zal opnieuw een meting gedaan worden (vergelijkbare test en een enquête) en zal beoordeeld kunnen worden

- of de leerlingen beter zijn geworden in zinsontleding,
- en of ze in ieder geval het idee hebben dat, als ze beter geworden zijn in zinsontleding, dit komt door Grammatica in beeld.

Door middel van een vragenlijst meet ik in hoeverre deze leerlingen het gevoel hebben dat ze zinsontleding begrijpen, en of Grammatica in beeld er voor gezorgd heeft dat de leerlingen het gevoel hebben dat ze zinsontleding beter begrijpen.

Omdat ik op basis van de literatuur (Ditz, John, Horions, 2011) er van uit ben gegaan dat visualiseren helpt, heb ik Grammatica in beeld 'bedacht'. Om er achter te komen of Grammatica in beeld helpt heb ik bovenstaande onderzoeksvraag geformuleerd. Mocht het antwoord op deze vraag negatief zijn dan wil dat niet zeggen dat visualiseren niet helpt, maar alleen dat Grammatica in beeld niet effectief is. Om erachter te komen of Grammatica

in beeld helpt moet er een nulmeting gedaan worden (deelvraag 1), vervolgens moet beschreven zijn hoe met Grammatica in beeld gewerkt wordt (deelvraag 2), om vervolgens te kunnen vaststellen of de resultaten verbeterd zijn (deelvraag 3).

### **3.5 Voorspelling**

Er is onderzoek gedaan naar hoe dyslectische leerlingen het meest effectief Engelse woorden leren (Ditz, John, Horions 2011). In dit onderzoek werd de onderzoeksgroep onderworpen aan drie leerstrategieën: visualiseren, ondersteunende gebaren en categorisatie. Uit dit onderzoek bleek dat bij het Engelse woorden leren visualiseren het meest effectief is: 86,5% nieuwe Engelse woorden na visualiseren vs 80,7 % na gebaren en 60,6 na categoriseren.

In bovengenoemd onderzoek van Ditz, John en Horions (2011) was geen controlegroep dus we weten niet hoeveel woorden deze dyslectische leerlingen op traditionele manier geleerd zouden hebben. De parallel met zinsontleding is dat het bij zinsontleding ook gaat om woorden/begrippen die slecht blijven hangen en die dus door middel van een plaatje in het geheugen geprent kunnen worden. Daarnaast gaat het om het inprenten van de betekenis die die begrippen hebben. Grammatica in beeld gaat nog een stapje verder: eerst wordt een begrip gekoppeld aan een plaatje, het plaatje koppelt dan ook een functie van dit begrip aan het begrip zelf.

Op basis van voornoemd onderzoek is wel te verwachten dat de resultaten zullen verbeteren, maar niet met hoeveel procent.

## **4. Onderzoeksopzet**

### **4.1 Opzet**

#### **Hoofdvraag/deelvragen**

De hoofdvraag van het onderzoek is opgedeeld in deelvragen. Per deelvraag wordt aangegeven wat de eenheid is/ eenheden zijn van het onderzoek en de kenmerken van het onderzoek. De onderzoekseenheden zijn in casu de personen over wie ik op basis van mijn onderzoek uitspraken wil doen. De kenmerken zijn de eigenschappen van de eenheden waarover ik wat wil zeggen.

#### **Toetsend onderzoek**

Het onderzoek is een toetsend onderzoek: ik heb een bestaande theorie die ik in mijn specifieke geval wil toetsen, in casu een template onderzoek. In een template onderzoek toets je of een bestaande theorie ook geldig is in een andere situatie. In dit geval is al bekend dat woorden en begrippen leren met behulp van plaatjes werkt voor dyslectische leerlingen. Nu wordt onderzocht of plaatjes ook behulpzaam zijn bij zinsontleding.

#### **Kwantitatief/kwalitatief**

In het geval van Grammatica in beeld gaat het om een kwantitatief onderzoek met een kwalitatief element. Op basis van 'harde cijfers' wordt het effect gemeten van Grammatica in beeld. Dit is het kwantitatieve deel. Daarnaast komen ook de ervaringen/belevingen van de leerlingen de orde ten aanzien Grammatica in beeld. Het kan natuurlijk best zijn dat leerlingen slecht scoren door zenuwen maar wel het gevoel hebben of zeker weten dat Grammatica in beeld werkt. De groepen krijgen beide wel in de vaklessen grammaticaonderwijs aangeboden. Dit kan de resultaten van de eindtoets beïnvloeden. Dit is het kwalitatieve deel.

#### **Procesevaluatie**

In het geval van Grammatica in beeld gaat het achteraf om procesevaluatie: achteraf kan je natuurlijk pas iets zeggen over of de methode inderdaad werkt of niet. Door middel van procesevaluatie kan ik achteraf nagaan waarom de methode wel of niet werkt.

#### **Interventie**

De interventie is de methode. Er is een experimentele en een controlegroep: het gaat in dit geval om twee groepen die rt-lessen gaan volgen. De groepen zijn wel bestaande groepen, dus om die reden is het een quasi-experimenteel design.

#### **Experiment**

Het gaat in mijn onderzoek om een experiment: er is een onafhankelijke variabele: de methode 'Grammatica in beeld'. De behaalde resultaten voor toetsen zinsontleding zijn de effectvariabelen.

#### **Meetinstrumenten**

Voor de 'nulmeting' voor het begin van de lessenserie met Grammatica in beeld vullen alle dyslectische leerlingen van jaar 1 de enquête in en maken de eerste test: vijf zinnen die de leerlingen moeten ontleden. De test is vergelijkbaar met de grammaticatoetsen die de leerlingen in klas 1 moeten maken. Er is dus geen sprake van dat doordat de test er anders uitziet bijvoorbeeld extra ruis bij de leerling ontstaat, en dus de resultaten beïnvloed worden. Wat ik wil meten is hun kennis van zinsontleding. Deze test is hiervoor een geschikt middel.

De enquête vraagt informatie over de beleving van deze leerlingen van het grammaticaonderwijs: welk gevoel hebben leerlingen over de mate van begrip van grammatica door de reguliere lessen die ze hierin in krijgen? Wat ik dus wil meten is hun gevoel over of ze grammatica begrijpen (dus los van de cijfers die deze leerlingen halen). Hiervoor is de enquête een geschikt middel.

Ik wil bij beide groepen dyslectische leerlingen meten hoe goed ze zijn in ontleden: de onderzoeksgroep na mijn interventie, de controlegroep na de reguliere grammaticalessen op school. De test is daarvoor een goed middel: deze laat zien in hoeverre leerlingen zinsontleding beheersen. Deze test is vergelijkbaar met de eerste test en de toetsen die de leerlingen krijgen. Ook wil ik de beleving meten: in hoeverre begrijpen leerlingen zinsontleding, of in hoeverre hebben ze het gevoel dat ze het begrijpen. De enquête is hiervoor een geschikt middel.

De controlegroep maakt twee keer een test zinsontleding en vult een keer de vragenlijst in. De onderzoeksgroep maakt ook twee de test zinsontleding en vullen ook twee keer de vragenlijst in.

#### **4.2 Operationaliseren onderzoeksvraag**

Onderzoeksvraag: in hoeverre beïnvloedt Grammatica in beeld de resultaten van het benoemen van zinsdelen in het Nederlands positief bij dyslectische leerlingen die deelnemen aan de remedial teachingklas van Laar en Berg.

Operationaliseren is het vertalen van abstracte kenmerken in meetbare termen. Voor mijn onderzoek gaat het om de volgende twee kenmerken.

##### **Kernbegrip**

Zinsontleding

**Definitie:** de leerling heeft het vermogen de zinsdelen te herkennen en te benoemen

**Indicatoren:** de leerling herkent en benoemt: persoonsvorm/ onderwerp/ werkwoordelijk gezegde/ lijdend voorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling

##### **Kernbegrip**

Begripsbeleving van de leerlingen: ondanks dat een leerling een voldoende haalt voor een toets of een test kan hij het gevoel hebben niks van de materie begrepen te hebben.

**Definitie:** het gevoel dat de leerling heeft over de mate van begrip van zinsontleding

**Indicatoren:** beoordelingswoorden/geven van een mening

Opgemerkt zij dat de beleving van het begrip van belang is: als een leerling goede resultaten haalt voor zinsontleding dan moet het haast wel zo zijn dat deze leerling de materie begrijpt: er is een causaal verband tussen het begrijpen en een goed resultaat. Het meest voor de hand liggend is dat een leerling de materie niet begrijpt en dus een onvoldoende haalt.

Wat een mogelijkheid is, is dat een leerling het gevoel heeft de materie wel te begrijpen maar toch een onvoldoende haalt. Deze optie wil ik door de leerling laten benoemen, zodat ik na mijn interventie erachter kan komen of de leerling de materie nog beter begrijpt en het resultaat verbeterd is, of dat de resultaten niet verbeteren maar het gevoel de materie te begrijpen wel verbeterd is.

De test zinsdelen benoemen vertelt iets over de resultaten. De enquête iets over de mate van begrip. Na analyse kan er iets gezegd worden over het verband tussen het begripsgevoel en resultaten.

#### **4.3 Deelnemers onderzoek**

Leerlingen in het eerste leerjaar doen ieder rond de herfstvakantie een spellingsdictee.

Leerlingen die bij dat dictee meer dan 18 fouten hebben komen in aanmerking voor remedial teaching. Ieder jaar verzorgen de remedial teachers de remedial teaching aan leerlingen met problemen met spelling van leerjaar 1, dit betreft in ieder geval de leerlingen die uitgevallen zijn op het spellingsdictee. Dit schooljaar zijn er in totaal tien dyslectische leerlingen die deelnemen aan de remedial teaching. Het kan zijn dat leerlingen deelnemen aan de remedial

teaching zonder dyslexieverklaring doordat ze uitvallen op het spellingsdictee en (nog) geen diagnose hebben. Toevallig hebben deze leerlingen alle tien een dyslexieverklaring, wat betekent dat ze de diagnose dyslexie hebben.

Geheel willekeurig heb ik de leerlingen ingedeeld in een onderzoeksgroep en een controlegroep. Het kan dus zijn dat een leerling die erg veel last heeft van zijn of haar dyslexie toch niet in mijn onderzoeksgroep zit. In de onderzoeksgroep zitten 5 leerlingen, en in de controlegroep ook. Alle 10 leerlingen zitten (voor de eerste keer) in leerjaar 1 en hebben een dyslexieverklaring én zijn uitgevallen op het spellingsdictee.

De onderzoeksgroep vult de eerste enquête in en maakt de test, daarna gaan ze vier keer aan het werk met Grammatica in beeld en doen een tweede test en vullen de tweede enquête in. De controlegroep vult de eerste enquête in en doet de test, tegelijkertijd met de onderzoeksgroep maakt de controlegroep test nummer 2.

#### **4.4 Meten in de praktijk**

Het idee was dat ik bij de twee groepen die remedial teaching (rt) krijgen zou aanschuiven om ter plekke de test en de enquête af te nemen. Bij de onderzoeksgroep (5 leerlingen) zou ik vier keer aansluitend of tijdens de rt aan de slag gaan met Grammatica in beeld. Daarna zou ik nog een keer terugkomen voor een test en voor de onderzoeksgroep voor de tweede enquête.

In de praktijk kwam het erop neer dat de rt lessen, op het moment dat ik echt met het onderzoek wilde beginnen, nog niet gestart waren. Ik heb toen besloten hier niet langer op te wachten en zelf de leerlingen op te zoeken en van start te gaan. Mijn collega in de sectie Nederlands was zo vriendelijk de leerlingen die de onderzoeksgroep zouden vormen aan mij uit te lenen gedurende een lesuur zodat ik de test en de enquête kon afnemen en meteen de eerste les kon doen. Met deze leerlingen heb ik daarna zelf voor na school/tijdens een mentoruur afspraken gemaakt om verder te werken met Grammatica in beeld en de enquête en de tweede test af te nemen.

De leerlingen van de controlegroep (5 leerlingen) hebben tijdens een mentoruur/een les Nederlands de enquête en de tests gedaan.

De interventie heb ik gedaan met behulp van Grammatica in beeld. Grammatica in beeld heb ik gebruikt in vier verschillende lessen. In de eerste les wordt Grammatica in beeld uitgelegd, in de volgende lessen wordt de kennis opgefrist en herhaald. Daarna volgt in iedere les een korte instructie en een werkvorm. Na de werkvorm volgt een korte samenvatting van wat geleerd is en een afsluiting. In iedere werkvorm worden de plaatjes uit Grammatica in beeld gebruikt. In de bijlagen is Grammatica in beeld (bijlage 8) en de lessenserie (bijlage 3) opgenomen.

## 5. Resultaten

### 5.1 Deelvraag 1

Hoe zijn de resultaten bij zinsontleding bij dyslectische leerlingen in klas 1 die deelnemen aan de rt-klas na het volgen van reguliere lessen Nederlands in periode 1?

De leerlingen maakten een test voorafgaand aan de interventie.

In de test moeten leerlingen zinsdelen benoemen, het gaat om het werkwoordelijk gezegde, onderwerp, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp en bijwoordelijke bepaling.

In de test staan 5 zinnen. Het werkwoordelijk gezegde komt 5 keer voor, het onderwerp komt ook 5 keer voor, keer 5 leerlingen is 25 keer te scoren in het geval van onderwerp en gezegde. Het lijdend voorwerp komt 4 keer voor, maal 5 leerlingen betekent 20 keer te scoren. Het meewerkend voorwerp komt 1 keer voor, maal 5 leerlingen is dus 5 keer te scoren. De bijwoordelijke bepaling komt 6 keer voor, maal 5 leerlingen is 30 keer te scoren.

De onderzoeksgroep scoort 56 % van de werkwoordelijk gezegdes, 80% van het onderwerp, 25 % van het lijdend voorwerp. Het meewerkend voorwerp en de bijwoordelijke bepaling wordt geen enkele keer correct gescoord. Schematisch ziet dit er als volgt uit.

**Tabel 1: gescoorde zinsdelen in percentages door de onderzoeksgroep**

| <b>Zinsdelen</b>        | <b>Percentage goed onderzoeksgroep</b> |
|-------------------------|----------------------------------------|
| Werkwoordelijk gezegde  | 56                                     |
| Onderwerp               | 80                                     |
| Lijdend voorwerp        | 25                                     |
| Meewerkend voorwerp     | 0                                      |
| Bijwoordelijke bepaling | 0                                      |

*Tabel 1 geeft de scores van de onderzoeksgroep van de verschillende zinsdelen in percentages weer voorafgaand aan de interventie.*

De controlegroep scoort 68 % van de werkwoordelijk gezegden, 76 % van de onderwerpen, 70 % van de lijdend voorwerpen, 40 % van de meewerkend voorwerpen en 20 % van de bijwoordelijke bepalingen. Schematisch ziet dit er als volgt uit.

**Tabel 2 gescoorde zinsdelen in percentages door de controlegroep**

| <b>Zinsdelen</b>        | <b>Percentage goed controlegroep</b> |
|-------------------------|--------------------------------------|
| Werkwoordelijk gezegde  | 68                                   |
| Onderwerp               | 76                                   |
| Lijdend voorwerp        | 70                                   |
| Meewerkend voorwerp     | 40                                   |
| Bijwoordelijke bepaling | 20                                   |

*Tabel 2 geeft de scores van de controlegroep van de verschillende zinsdelen in percentages weer.*

In deze eerste test konden de leerlingen 21 fouten maken. De controlegroep deed gemiddeld 59,4 % goed, dus 40,6 % fout. De onderzoeksgroep deed 44 % fout, dus 56 % goed. Gemiddeld deed de hele groep 51,7 % goed, dus 49,3 % fout.

Eén leerling heeft 14 % fout gedaan, één leerling heeft 80 % fout gedaan. Aflopend naar lager percentage fouten ziet het er als volgt uit: 76 %, 57%, 52 %, 48%, 47,3%, 43% en twee maal 33 % fout. In een tabel ziet dit er als volgt uit:

**Tabel 3** gemaakte fouten bij beide groepen in percentages

| Leerling | foutenpercentage |
|----------|------------------|
| 1        | 80               |
| 2        | 76               |
| 3        | 57               |
| 4        | 52               |
| 5        | 48               |
| 6        | 47,3             |
| 7        | 43               |
| 8        | 33               |
| 9        | 33               |
| 10       | 14               |

*Tabel 3 geeft de gemaakte fouten in percentages weer van de leerlingen in de onderzoeks- en controlegroep*

**Tabel 4** fouten gemaakt door de controlegroep in percentages

| Leerling<br>controlegroep | Foutenpercentage<br>oplopend |
|---------------------------|------------------------------|
| 1                         | 14                           |
| 2                         | 33                           |
| 3                         | 47,3                         |
| 4                         | 52                           |
| 5                         | 57                           |

*Tabel 4 laat de fouten gemaakt door de controlegroep in percentages zien.*

**Tabel 5** fouten gemaakt door de onderzoeksgroep in percentages

| Leerling<br>onderzoeksgroep | Foutenpercentage<br>oplopend |
|-----------------------------|------------------------------|
| 1                           | 33                           |
| 2                           | 43                           |
| 3                           | 48                           |
| 4                           | 76                           |
| 5                           | 80                           |

*Tabel 5 laat de fouten in percentages zien gemaakt door de onderzoeksgroep.*

Samengevat luidt het antwoord op deelvraag 1 als volgt. De controlegroep scoort hoger dan de onderzoeksgroep op het benoemen van zinsdelen: de controlegroep maakt minder fouten. De onderzoeksgroep scoort geen enkele keer de bijwoordelijke bepaling en het meewerkend voorwerp, de controlegroep scoort ook geen 100 % correct maar doet dit wel beter dan de onderzoeksgroep.

## 5.2 Deelvraag 2

Op welke wijze wordt Grammatica in beeld ingezet in de rt lessen? Zie bijlage drie voor de uitgewerkte methode.

### Les 1

**Doel: leerlingen begrijpen de functie van Grammatica in beeld en kunnen met het boekje aan het werk.**

Bij het voordoen van de eerste zin ontleden op het bord met behulp van de plaatjes valt op dat leerlingen even moeten wennen aan het koppelen van de plaatjes aan de zinsdelen. Bij het ontleden van de volgende zinnen loop ik door de klas en geef ik aanwijzingen. Al snel hebben de leerlingen door dat ze een tussenstapje moeten maken: de verbinding leggen van een zinsdeel met een plaatje.

Bij het navragen (wie weet al welke plaatjes bij welke zinsdelen horen?) weten alle leerlingen het handje (de pv), het poppetje (het onderwerp), de handjes (wwg) en de brief (lv). De man met de stropdas (mv) weten ze niet allemaal en ook de open haard en de andere drie plaatjes weet nog niet iedere leerling. Twee leerlingen weten van alle plaatjes bij welke zinsdelen ze horen.

Hoe het boekje werkt is duidelijk en ook hoe de plaatjes werken is duidelijk. Iedere leerling weet dat je eerst op zoek gaat naar handje één: de persoonsvorm. Het doel is bereikt: de leerlingen hebben begrepen hoe ze met het boekje aan de slag kunnen werken.

### Les 2

**Doel: leerlingen oefenen weer met het boekje. Onthouden door grammatica in beeld consequent te gebruiken de volgorde van het zoeken naar de zinsdelen.**

Aan het begin van de les vraag ik na of de leerlingen nog weten hoe Grammatica in beeld werkt. Ze weten het allemaal nog: ieder plaatje heeft een eigen zinsdeel, het eerste plaatje is handje één en het onderwerp is het poppetje. We pakken het boekje erbij en nemen de plaatjes door.

Na het oefenen weten, op twee na, alle leerlingen de plaatjes uit het hoofd. Alle leerlingen kunnen de plaatjes koppelen aan het bijbehorende zinsdeel en ze weten allemaal in welke volgorde ze de plaatjes moeten zoeken.

### Les 3

**Doel: plaatjes koppelen aan begrippen.**

In deze werkvorm worden leerlingen worden aangesproken op hun creativiteit. De bedoeling is dat leerlingen met behulp van de plaatjes zelf zinnen gaan bedenken. Bij ieder plaatje moet een zinsdeel bedacht worden. Twee leerlingen vinden dit onderdeel lastig: het lukt ze niet goed zinnen te bedenken. Hier merk ik dat nu bij de leerlingen de plaatjes aan de begrippen gekoppeld zijn, het lastig is een ander zinnetje te maken van de nu bestaande plaatjes die 'horen' bij de zin uit Grammatica in beeld.

Andersom gaat dit makkelijker: een bestaande zin laat zich makkelijker ontleden. Twee leerlingen doen deze oefening helemaal foutloos, de rest komt in de problemen met het meewerkend voorwerp. Er worden werkwoorden gekozen die niet combineren met een meewerkend voorwerp.

Aan het eind van de les kunnen alle leerlingen de plaatjes koppelen aan het bijbehorende zinsdeel.

#### **Les 4**

**Doel: leerlingen zien dat zinsdelen van plek kunnen veranderen in de zin.**

Bij deze werkvorm is het de bedoeling dat leerlingen in duo's zinnen bedenken en noteren en dat ze daarna de zinnen van een ander duo letterlijk in stukken gaan knippen en met de zinsdelen gaan schuiven.

Als opfrisser eerst de plaatjes en de volgorde doorgenomen. De meesten weten het nog uit het hoofd. De oefening zelf gaat makkelijker dan de vorige. Zelf zinnen bedenken zonder beperkt te worden door de plaatjes gaat makkelijker en sneller.

Het knippen van de zinnen in stukjes vraagt meer tijd dan gedacht, maar heeft zin omdat dit past bij het kinesthetische deel: het fysiek ervaren. Wat opvalt is dat als het meewerkend voorwerp of de bijwoordelijke bepaling niet vóór de pv staat, leerlingen de voorzetsels los knippen. Later begrijpen ze wel dat dat niet kan en plakken (letterlijk: met plakband) de zinsdelen weer aan elkaar.

Leerlingen hebben allemaal gezien en ervaren dat zinsdelen van plaats kunnen veranderen in de zin en het doel van deze les is hiermee bereikt.

### 5.3 Deelvraag 3

In hoeverre heeft Grammatica in beeld geholpen bij het verbeteren van het begrip ten aanzien van zinsdelen en het benoemen van zinsdelen bij dyslectische leerlingen in klas 1.

#### Test 2

Na de inzet van grammatica in beeld wordt wederom een test afgenomen.

In test 2 kan 5 keer het werkwoordelijk gezegde gescoord worden, maal 5 leerlingen is 25 keer, het onderwerp kan ook 5 keer gescoord worden, maal 5 leerlingen is ook 25 keer. Het lijdend voorwerp kan 4 keer gescoord worden, maal 5 leerlingen is 20 keer. Het meewerkend voorwerp kan 1 keer gescoord worden maal 5 leerlingen is 5 keer. De bijwoordelijke bepaling kan 7 keer gescoord worden, maal 5 leerlingen is 35 keer.

De onderzoeksgroep doet na het onderzoek in 84% van de gevallen het werkwoordelijk gezegde goed, in 96 % van de gevallen het onderwerp, in 65 % van de gevallen het lijdend voorwerp. Het meewerkend voorwerp gaat in 40 % van de gevallen goed en de bijwoordelijke bepaling in 33% van de gevallen.  
In schema ziet dat er als volgt uit.

**Tabel 6 na inzet Grammatica in beeld in percentages correct gescoorde zinsdelen door de onderzoeksgroep**

| Zinsdelen               | Percentage goed leerlingen onderzoeksgroep |
|-------------------------|--------------------------------------------|
| Werkwoordelijk gezegde  | 84                                         |
| onderwerp               | 96                                         |
| Lijdend voorwerp        | 65                                         |
| Meewerkend voorwerp     | 40                                         |
| Bijwoordelijke bepaling | 33                                         |

*Tabel 6 laat de percentages zien van de correct gescoorde zinsdelen door de leerlingen van de onderzoeksgroep ná inzet van Grammatica in beeld.*

De controlegroep doet bij de tweede test in 48% van de gevallen het werkwoordelijk gezegde goed, in 72 % van de gevallen het onderwerp. Het lijdend voorwerp gaat in 40 % van de gevallen goed evenals het meewerkend voorwerp. De bijwoordelijke bepaling gaat in 15% van de gevallen goed.  
Schematisch ziet dit er als volgt uit.

**Tabel 7 in percentages correct gescoorde zinsdelen door de controlegroep, tweede test**

| Zinsdelen               | Percentage goed leerlingen controlegroep |
|-------------------------|------------------------------------------|
| Werkwoordelijk gezegde  | 48                                       |
| onderwerp               | 72                                       |
| Lijdend voorwerp        | 40                                       |
| Meewerkend voorwerp     | 40                                       |
| Bijwoordelijke bepaling | 15                                       |

*Tabel 7 geeft de correct gescoorde zinsdelen door de controlegroep weer in percentages bij de tweede test.*

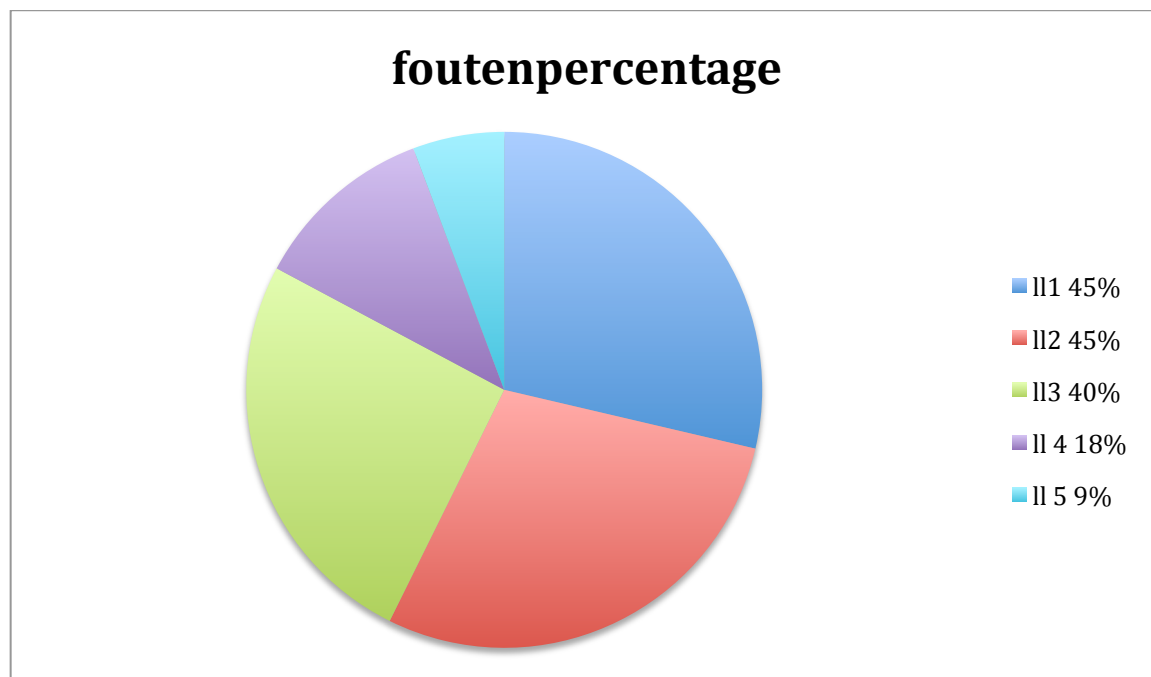
In de tweede test (dus na de interventie/ grammaticalesen) konden leerlingen 22 fouten maken. Bij de tweede test deed de controlegroep 45,6 % verkeerd, dus 44,4 % goed. De onderzoeksgroep deed 31 % niet goed, dus 69 % goed.

**Tabel 8 Foutenpercentage van alle leerlingen bij test 2**

| Alle leerlingen | foutenpercentage |
|-----------------|------------------|
| 1               | 73               |
| 2               | 50               |
| 3               | 45               |
| 4               | 45               |
| 5               | 45               |
| 6               | 40               |
| 7               | 33               |
| 8               | 27               |
| 9               | 18               |
| 10              | 9                |

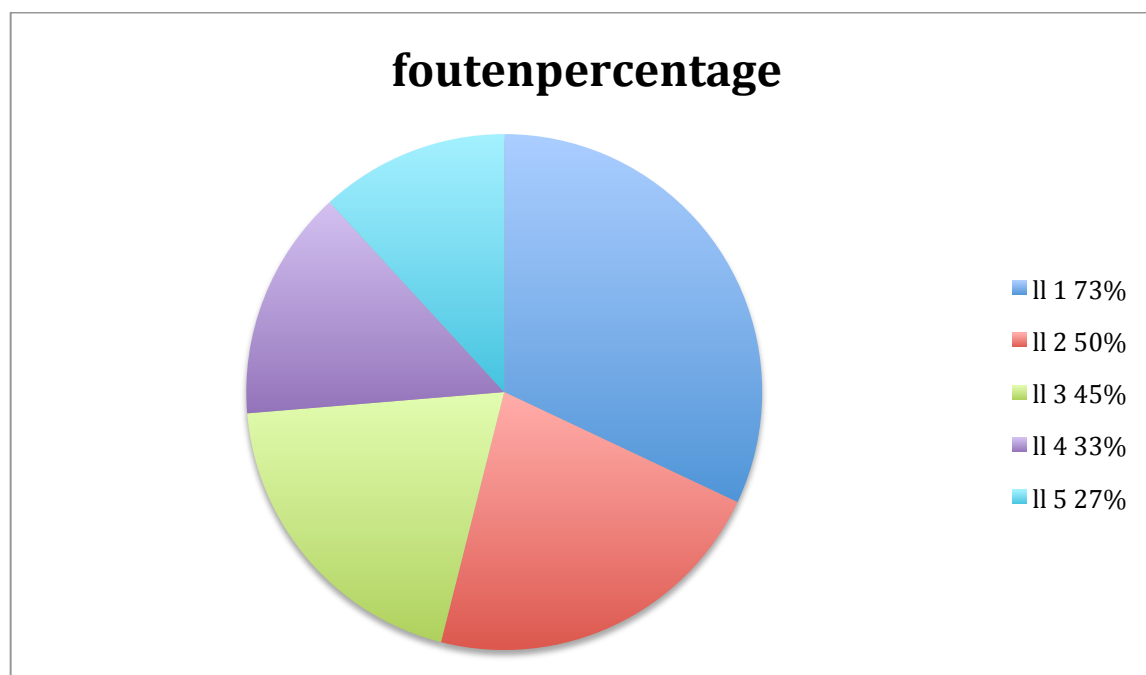
*Tabel 8 laat de foutenpercentages bij het benoemen van zinsdelen zien van alle leerlingen (controle- en onderzoeksgroep) bij de tweede test.*

**Tabel 9 Foutenpercentage leerlingen (II) onderzoeksgroep bij test 2**



*Tabel 9 laat het foutenpercentage zien bij de gescoorde zinsdelen van de leerlingen van de onderzoeksgroep na inzet van Grammatica in beeld.*

**Tabel 9 Foutenpercentage leerlingen (II) controlegroep bij test 2**



**Tabel 10 laat het foutenpercentage in het scoren van zinsdelen zien van leerlingen in de controlegroep bij de tweede test.**

Bij vergelijking van de onderzoeksgroep met de controlegroep is bij de controlegroep een uitschieter omhoog te zien en niet een uitschieter omlaag, zoals bij test 1. Bij de onderzoeksgroep is geen uitschieter omhoog te zien, maar nu wel twee leerlingen die een laag foutenpercentage hebben. Er is een middenmoot in beide groepen die rond de 45 % fout heeft.

De controlegroep had bij de eerste test een foutenpercentage van gemiddeld 40,6, bij de tweede test gemiddeld 45,6: een lichte stijging. De onderzoeksgroep had bij test 1 een foutenpercentage van gemiddeld 56, bij de tweede test gemiddeld 31: een daling van het aantal fouten.

### **Enquête beleving grammaticabegrip**

De beleving die leerlingen hebben over hun begrip van de grammatica komt tot uitdrukking in onderstaande tabellen. Deze tabellen zijn een weergave van de enquête die is ingevuld over de beleving van het begrip van zinsontleding. Deze enquête is in zijn geheel, en ingevuld door beide groepen, terug te vinden in bijlage 1 en 2. Alle leerlingen hebben deze enquête ingevuld voordat ze de eerste grammaticatest gingen maken. Geen enkele leerling heeft het gevoel goed te zijn in zinsontleding, zes vinden dat ze er redelijk goed in zijn en vier dat ze er niet goed in zijn (zie bijlage 1 en 2 voor de hele enquête).

Vier leerlingen geven aan dat ze ervaren dat ze zinsontleding begrijpen maar dat het steeds niet goed gaat, twee hebben dit soms en vier hebben herkennen dit helemaal niet.

Twee leerlingen kunnen zinsontleding uitleggen aan een ander, drie een beetje en vijf helemaal niet.

Eén leerling ervaart dat hij zinsontleding begrijpt, zeven leerlingen hebben het gevoel dat ze het een beetje begrijpen en twee leerlingen zijn van mening dat ze het helemaal niet begrijpen.

In een schema ziet dit er als volgt uit:

**Tabel 10 Eerste enquête begripsbeleving alle leerlingen**

| 10 IIn                   | Goed in zinsontleding | Begrip, maar gaat niet goed | Uitleggen aan een ander? | begrip |
|--------------------------|-----------------------|-----------------------------|--------------------------|--------|
| ja                       |                       | 4                           | 2                        |        |
| Soms/een beetje/redelijk | 6                     | 2                           | 3                        | 7      |
| nee                      | 4                     | 4                           | 5                        | 3      |

*Deze tabel geeft weer hoe de leerlingen van de onderzoeks- en controlegroep hun begrip van zinsontleding beleven voorafgaand aan de eerste test.*

**Tabel 11 Enquête begripsbeleving voor de eerste test; onderzoeksgroep**

| 5IIn                     | Goed in zinsontleding | Begrip, maar gaat niet goed | Uitleggen aan een ander | Begrip |
|--------------------------|-----------------------|-----------------------------|-------------------------|--------|
| ja                       |                       | 2                           |                         |        |
| Soms/een beetje/redelijk | 2                     | 1                           | 2                       | 3      |
| Nee                      | 3                     | 2                           | 3                       | 2      |
|                          |                       |                             |                         |        |

*Tabel 11 laat de beleving van de leerlingen van de onderzoeksgroep zien wat betreft hun begrip van zinsontleding.*

Bij de onderzoeksgroep geven 2 leerlingen aan redelijk goed te zijn in zinsontleding en drie beantwoorden deze vraag met nee. Deze leerlingen hebben dus niet het gevoel goed te zijn in zinsontleding.

Twee leerlingen geven aan dat ze het gevoel hebben dat ze zinsontleding begrijpen maar dat het steeds niet goed gaat, een heeft dit soms en twee hebben dit gevoel helemaal niet.

Drie leerlingen kunnen zinsontleding een beetje uitleggen aan een ander, en twee helemaal niet.

Drie leerlingen hebben het gevoel dat zij zinsontleding een beetje begrijpen, twee leerlingen hebben het gevoel dat ze het helemaal niet begrijpen.

**Tabel 12 Enquête begripsbeleving voor de eerste test: leerlingen controlegroep**

| 5IIn                     | Goed in zinsontleding | Begrip, gaat niet goed | Uitleggen aan een ander | Begrip |
|--------------------------|-----------------------|------------------------|-------------------------|--------|
| ja                       |                       | 2                      | 2                       |        |
| Soms/een beetje/redelijk | 4                     | 1                      | 1                       | 4      |
| Nee                      | 1                     | 2                      | 2                       | 1      |

*Tabel 12 geeft weer hoe de leerlingen van de controlegroep hun begrip qua zinsontleding beleven voor de eerste test.*

Bij de controlegroep geven vier leerlingen aan redelijk goed te zijn in zinsontleding en een beantwoordt deze vraag met nee.

Twee leerlingen geven aan dat ze het gevoel hebben dat ze zinsontleding begrijpen maar dat het steeds niet goed gaat, een heeft dit soms en twee hebben dit gevoel helemaal niet.

Twee leerlingen kunnen zinsontleding een beetje uitleggen aan een ander, één een beetje twee helemaal niet.

Eén leerling heeft het gevoel dat hij/ zij zinsontleding begrijpt, vier leerlingen hebben het gevoel dat ze het een beetje begrijpen.

#### **5.4 Verschillen en overeenkomsten**

Geen enkele leerling vindt van zichzelf dat hij goed is in zinsontleding. Van de leerlingen in de controlegroep vinden meer leerlingen van zichzelf dat ze redelijk goed zijn in zinsontleding dan de leerlingen in de onderzoeksgroep.

Het verschil in foutenpercentage tussen de controlegroep en de onderzoeksgroep is dat de onderzoeksgroep gemiddeld 5,3 % meer fout deed dan de controlegroep.

Het gevoel dat de leerlingen zinsontleding wel begrijpen maar dat het steeds fout gaat is gelijk verdeeld in de controle- en in de onderzoeksgroep.

Van de onderzoeksgroep heeft geen enkele leerling het gevoel zinsontleding uit te kunnen leggen aan een ander, van de controlegroep heeft 1 leerling het gevoel dit wel te kunnen.

Van de controlegroep geeft 1 leerling aan zinsontleding niet te begrijpen, de anderen geven aan het een beetje te begrijpen. Van de onderzoeksgroep heeft ook niemand het gevoel zinsontleding te begrijpen.

In de controlegroep zit één leerling die een laag foutenpercentage heeft (14), in de onderzoeksgroep juist een leerling die een hoog percentage fouten heeft (80). Voor het overige loopt het percentage fouten redelijk gelijk op vanaf 33, met in de onderzoeksgroep nog één leerling die een foutenpercentage heeft van 76.

Bij een vergelijking van de onderzoeksmiddelen blijkt dat één leerling uit de controlegroep een laag foutenpercentage heeft en dat geen enkele leerling uit diezelfde groep aangeeft dat hij grammatica begrijpt.

Bij de tweede enquête geven de leerlingen in de onderzoeksgroep allemaal aan meer kennis te hebben van zinsontleding. Ze geven allemaal aan dat ze er beter in geworden zijn. Ze zeggen allemaal dat ze weten in welke volgorde ze de zinsdelen moeten zoeken, en dit blijkt ook te kloppen: allemaal hebben ze de volgorde correct genoteerd. Alle vijf geven de leerlingen aan de namen van de zinsdelen onthouden te hebben.

**Tabel 13 Enquête na inzet Grammatica in beeld, onderzoeksgroep**

| 5 IIn                  | Meer kennis | Beter geworden | Volgorde | Namen onthouden | Volgorde correct bij noteren |
|------------------------|-------------|----------------|----------|-----------------|------------------------------|
| <b>ja</b>              | <b>5</b>    | <b>5</b>       | <b>5</b> | <b>5</b>        | <b>5</b>                     |
| <b>Een beetje/soms</b> |             |                |          |                 |                              |
| <b>nee</b>             |             |                |          |                 |                              |

*Tabel 13 geeft weer hoe de leerlingen van de onderzoeksgroep ervaren zinsontleding te begrijpen na inzet van Grammatica in beeld.*

Wanneer de tweede enquête en de resultaten van test 1 en 2 ( bij de onderzoeksgroep) met elkaar vergeleken worden dan is te zien dat alle leerlingen vinden dat ze beter geworden zijn in zinsontleding. Twee leerlingen hebben een laag foutenpercentage in test 2 in plaats van twee leerlingen met een hoog foutenpercentage in test 1.

Bij de onderzoeksgroep is het laagste foutenpercentage nu 27, waar dit in test 1 14 was. In test twee is nu als hoogste percentage 73 versus 57 in de eerste test.

## 6. Analyse

In de analyse wordt ingegaan op de volgende onderdelen.

- de resultaten bij zinsontleding bij dyslectische leerlingen in klas 1 die deelnemen aan de rt-klas na het volgen van reguliere lessen Nederlands in periode 1: de resultaten na test 1
- In hoeverre Grammatica in beeld behulpzaam is geweest bij het verbeteren van het begrip ten aanzien van zinsdelen en het benoemen van zinsdelen bij dyslectische leerlingen in klas 1. Hier komen de resultaten uit beide enquêtes aan de orde en de resultaten van test 2.

### 6.1 Resultaten tests en enquêtes

**Deelvraag 1:** Hoe zijn de resultaten bij zinsontleding bij dyslectische leerlingen in klas 1 die deelnemen aan de rt-klas na het volgen van reguliere lessen Nederlands in periode 1?

Ervan uitgaand dat een leerling 60% goed moet doen om een voldoende te halen op een toets zouden drie leerlingen bij test 1 een voldoende gehaald hebben.

Antwoord op deelvraag 1: slechts drie leerlingen zouden een voldoende gehaald hebben als deze test een toets was geweest.

#### **Deelvraag 2:**

hoe wordt Grammatica in beeld ingezet in de rt-lessen? is al beantwoord in deel 5.

Opgemerkt zij dat Grammatica in beeld niet is ingezet in de rt-lessen omdat deze nog niet begonnen waren op het moment dat met Grammatica in beeld begonnen kon worden. Dit betekende dat voor de uitvoering van Grammatica in beeld een ander moment gekozen moest worden. Dat was onhandig omdat het om leerlingen uit verschillende klassen gaat en je dus afhankelijk bent van hun rooster en wil om mee te werken. Als ze toch al in de rt les zitten is de logistiek eenvoudiger.

Qua inhoud van de bijeenkomsten maakt dit niet uit: als de leerlingen op de afgesproken plek zijn dan is het een kwestie van de voorbereide lessen geven.

#### **Deelvraag 3**

In hoeverre heeft Grammatica in beeld geholpen bij het verbeteren van het begrip ten aanzien van zinsdelen en het benoemen van zinsdelen bij dyslectische leerlingen in klas 1?

Na de inzet van Grammatica in beeld valt een aantal zaken op:

- de controlegroep scoort nu slechter dan bij test 1: het hoogst percentage fouten was 57 en het laagst 14 versus 73 en 27 bij test 2.
- de onderzoeksgroep scoort beter dan bij test 1 (het hoogste percentage fouten is 80 en het laagste 33). Na inzet van Grammatica in beeld is het hoogste percentage fouten 45 en het laagste 9. Een verlaging van het percentage fouten met 25.
- De onderzoeksgroep geeft in de enquête zonder uitzondering aan na Grammatica in beeld zinsontleding beter te begrijpen. De groep laat zien dat ze de namen van de zinsdelen kennen en de volgorde waarin de zinsdelen moeten zoeken. Ook geven de leerlingen aan dat de plaatjes behulpzaam waren bij het begrijpen van de zinsdelen.

De cijfers en de uitslagen van de enquête passen bij elkaar in die zin dat leerlingen aangeven na inzet van Grammatica in beeld zinsontleding beter te begrijpen en ze, na inzet van Grammatica in beeld, een daling van het foutenpercentage laten zien van 25. Dit wijst

erop dat leerlingen inderdaad zinsontleding beter begrijpen en dus minder fouten maken. Dit wordt geïllustreerd door het volgende voorbeeld. In test 1 hebben twee leerlingen van de onderzoeksgroep een score van alle werkwoordelijke gezegdes fout, dus 100%. Na inzet van grammatica in beeld doen ze nog lang niet alle werkwoordelijke gezegdes goed maar hebben een foutenpercentage van 40%. Met andere woorden: waar de leerlingen eerst 100% fout deden doen ze nu 40% fout (zie bijlage).

**Tabel 14 Percentages correct benoemde zinsdelen bij test 1 per groep**

| Test 1<br>5 zinnen             | Onderzoeksgroep 5 leerlingen<br>Percentage goed | Controlegroep 5 leerlingen<br>Percentage goed |
|--------------------------------|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Wwg iedere zin 1 (totaal 5)    | 56                                              | 68                                            |
| Ond iedere zin 1 (totaal 5)    | 80                                              | 76                                            |
| Lv in 4 zinnen (in 1 zin niet) | 25                                              | 70                                            |
| Mv in 1 zin (in 4 zinnen niet) | 0                                               | 40                                            |
| Bwb 30 keer<br>(1 keer niet)   | 0                                               | 20                                            |

*Tabel 14 laat de correct benoemde zinsdelen in percentages per zinsdeel per groep zien bij de eerste test.*

**Tabel 15 Test 2, correct benoemde zinsdelen per groep in percentages**

| Test 2<br>5 zinnen                         | Onderzoeksgroep 5 leerlingen<br>Percentage goed | Controlegroep 5 leerlingen<br>Percentage goed |
|--------------------------------------------|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| Wwg iedere zin 1 (totaal 5)                | 84                                              | 48                                            |
| Ond iedere zin 1 (totaal 5)                | 96                                              | 72                                            |
| Lv in 4 zinnen (in 1 zin niet)             | 65                                              | 40                                            |
| Mv in 1 zin (in 4 zinnen niet)             | 40                                              | 40                                            |
| Bwb in alle meer dan 1 keer<br>(Totaal 40) | 33                                              | 15                                            |

*Tabel 15 laat de correct benoemde zinsdelen in percentages zien, per zinsdeel per groep bij het maken van test 2.*

Dit klopt aardig met het beeld wat betreft het begrip van zinsontleding voor inzet van Grammatica in beeld dat de enquête laat zien: geen enkele leerling geeft aan zinsontleding echt te begrijpen en geen enkele leerling geeft aan er goed in te zijn (zie bijlage). Dat de drie leerlingen wel op een score van 60 % of meer goed komen lijkt ook een kwestie van geluk. De meeste leerlingen begrijpen zinsontleding niet of een klein beetje en hebben ook niet het gevoel het te snappen. Dit komt overeen met de scores op de eerste test.

De tweede vraag van de enquête: ‘begrijp je zinsontleding maar gaat het steeds niet goed?’ laat ook zien dat het begrip twijfelachtig is: als je denkt dat je iets kunt maar het gaat steeds mis, dan beheers je het nog niet echt. Hier hebben zes leerlingen in meer of mindere mate last van, vier van de leerlingen herkennen dit gevoel niet: of ze begrijpen zinsontleding helemaal niet en het gaat ook niet goed, of ze begrijpen het niet helemaal en het ontleden gaat ook niet heel slecht. Dit laatste wordt weer bevestigd door de vraag: ‘begrijp je zinsontleding?’ Drie leerlingen beantwoorden deze vraag met nee, zeven leerlingen geven aan zinsontleding een beetje te snappen.

De antwoorden op de derde vraag: ‘kan je zinsontleding aan een ander uitleggen?’ geeft ook aan in hoeverre grammatica begrepen wordt. Immers als je iets aan iemand kunt uitleggen heb je doorgaans begrepen hoe het zit, tenzij je om een andere in de persoon gelegen reden niet goed bent in uitleggen. Acht leerlingen geven aan niet of slechts een

beetje in staat te zijn zinsontleding aan een ander uit te leggen. Twee leerlingen geven aan dit wel te kunnen.

N.B. De indeling in groepen is volstrekt willekeurig gedaan, het berust op louter toeval dat de controlegroep bij test 1 hoger scoorde dan de onderzoeksgroep.

Het antwoord op deelvraag drie zou dan moeten zijn: Grammatica in beeld is behulpzaam. Na inzet van Grammatica in beeld begrijpen leerlingen zinsontleding beter en maken hierdoor 25% minder fouten in een test zinsontleding.

## **6.2 Koppeling theorie en praktijk**

Uit mijn literatuuronderzoek bleek dat er aanleiding is te denken dat visualiseren dyslectische leerlingen helpt bij het leren van woordjes en begrippen. (Ditz, John, Horions) Wanneer een leerling ergens een plaatje bij voorstelt wordt deze informatie beter opgeslagen in het geheugen. Ook kan je informatie met behulp van het plaatje op een later tijdstip gemakkelijker herinneren. Wiers, Van Berkel en Hoeks-Mentjens (2007) geven het volgende advies wat zinsdelen betreft: laat leerlingen altijd in een vaste volgorde werken, vermijd oefeningen waarin alleen onderstreepte zinsdelen benoemd moeten worden. Het Protocol (Henneman et al, 2013) adviseert het volgende: bied associaties aan.

Deze drie adviezen uit de literatuur heb ik als basis genomen bij het maken van Grammatica in beeld. Ieder zinsdeel krijgt een eigen plaatje en deze plaatjes hebben in Grammatica in beeld samenhang gekregen. In de lessen leren de leerlingen hoe ze de plaatjes kunnen associëren met de gebruikte zinsdelen in zinnen die moeten ontleden.

## **6.3 Herhaling door werkvormen**

Daarnaast is nog een vierde uitgangspunt verwerkt in het werken met Grammatica in beeld: herhaling van vaardigheid of kennis. 'Herhaling is het sleutelwoord: door herhaling slijten communicatiepatronen in de hersenen in en treedt er consolidatie op. Pas op: door steeds op dezelfde manier te herhalen, raakt het brein verveeld en treedt gewenning op. Belangrijk bij herhaling is dat er veel variatie wordt aangeboden via verschillende zintuigen (coöperatieve werkvormen/ meervoudige intelligentie)'.

Voorgaande kwam ook naar voren uit de Amerikaanse theorieën: maak gebruik van visueel, auditief en kinesthetisch leren. Met name het kinesthetisch deel is verwerkt in de werkvormen: door te schuiven met zinsdelen en de plaatjes voelen leerlingen wat zinsdelen kunnen. Daarnaast zijn de plaatjes zelf visueel en de uitleg deels auditief en deels visueel. Ook door de verschillende werkvormen toe te passen worden alle zinsdelen steeds herhaald maar steeds op een andere manier. Op die manier wordt bereikt dat ook zinsontleding een patroon krijgt in de hersenen.

## **6.4 Conclusie**

Het moment van beantwoorden van de onderzoeksvraag is aangebroken: in hoeverre beïnvloedt Grammatica in beeld de resultaten van het benoemen van zinsdelen in het Nederlands positief bij dyslectische leerlingen die deelnemen aan de rt klas van Laar en Berg?

De onderzoeksgroep maakt eerst test 1, daarna gaan ze aan de slag met Grammatica in beeld en maken test 2. Bij het benoemen van ieder gevraagd zinsdeel is het percentage 'correct' bij test 2 elke keer hoger dan bij test 1. Het grootste verschil was van 0 % goed naar 40 % goed bij het meewerkend voorwerp en van 25 % goed naar 65% goed bij het lijdend voorwerp, het kleinste verschil was een verbetering van 16% bij het onderwerp. Deze groep benoemt gemiddeld 56% van de gevraagde zinsdelen fout voor inzet van Grammatica in beeld, na inzet van Grammatica in beeld benoemen ze 31 % van de gevraagde zinsdelen fout.

De controlegroep laat bij test 2 bij ieder gevraagd zinsdeel een verlaging van het percentage goed zien: het lijdend voorwerp daalt het hardst met 30 % , of het percentage goed blijft gelijk, dit is het geval bij het meewerkend voorwerp: het percentage blijft 40 %. De controlegroep benoemt 40,6% van de zinsdelen fout bij test 1, en 48,75% van de zinsdelen fout bij test 2.

Bij vergelijking van de foutenpercentages van de onderzoeksgroep van voor en na de inzet van Grammatica in beeld blijkt dat de resultaten bij zinsontleding met 25% verbeterd zijn, het foutenpercentage is dus gedaald. Bij de controlegroep is het foutenpercentage gestegen met 8,15%.

Het antwoord is op basis van de onderzoeksresultaten als volgt: Grammatica in beeld verbetert de resultaten van het benoemen van zinsdelen in het Nederlands met 25 % bij dyslectische leerlingen die deelnemen aan de rt-klas van Laar en Berg.

#### **6.5.1 Aanbevelingen maatschappelijke betekenis**

Maatschappelijk betekent dit onderzoek een bevestiging van wat al eerder genoemd is in dit verslag: dyslexie heeft niets met intelligentie te maken. Met een hulpmiddel zijn leerlingen met dyslexie in staat hun resultaten op het gebied van zinsdelen benoemen te verbeteren.

Om het feit dat dyslexie bestaat en dat het een flinke leerhandicap kan opleveren kunnen we allang niet meer heen. Het Protocol dyslexie geeft onder meer adviezen op welke manier leerlingen voor diverse schoolvakken op een zinvolle manier onderwijs aangeboden kunnen krijgen, zodat ze niet buiten de boot vallen en kansen missen. Grammatica in beeld kan in die zin dus een maatschappelijke bijdrage bieden: met behulp van Grammatica in beeld kan ook een dyslectische leerling scoren op zinsontleding.

#### **6.5.2. Aanbevelingen praktische betekenis**

Op het gebied van het leren van spelling in het Nederlands en vreemde talen is al een heel scala aan middelen ontwikkeld. Zolang leerlingen vreemde talen leren, zullen ze ook grammatica in het Nederlands leren. Met Grammatica in beeld is het voor leerlingen met dyslexie (maar ook voor leerlingen die grammatica gewoon moeilijk vinden) eenvoudiger zinsontleding onder de knie te krijgen en zouden deze leerlingen met Grammatica in beeld ook remedial teaching kunnen krijgen op het gebied van grammatica.

Mijns inziens zou dit eigenlijk al op de basisschool moeten beginnen, hier wordt de basis gelegd voor zinsontleding en woordsoortbenoeming.

#### **6.5.3. Aanbevelingen theoretische betekenis**

Wat betreft het theoretische deel van mijn onderzoek denk ik dat er voldoende aanwijzingen zijn dat visualiseren kan helpen bij leerlingen met dyslexie om begrippen en woorden te leren. Daarnaast heb ik andere aanbevelingen uit de literatuur (zie boven) ter harte genomen. Grammatica in beeld is gebaseerd op inzichten uit verschillende onderzoeken die ik gecombineerd heb.

Wat ik in feite heb onderzocht is of deze combinatie van inzichten een bruikbaar hulpmiddel voor dyslectische leerlingen heeft opgeleverd als het gaat om het benoemen van zinsdelen. Op basis van mijn praktijkonderzoek is er aanleiding te denken dat als je dyslectische leerlingen een methode voor zinsontleding aanbiedt die samenhangend is, visualiseert, en op verschillende manieren herhaalt, deze leerlingen zinsontleding beter gaan begrijpen en betere resultaten gaan behalen. Het nieuwe aan mijn onderzoek is de combinatie van inzichten, de inzichten zelf zijn niet nieuw meer.

Wat niet is komen vast te staan is dat er een oorzakelijk verband is tussen het hebben van dyslexie en moeite hebben met ontleden. Sterker nog: 'het onthouden en toepassen van

'logische' regels en grammatica hoeft in het algemeen voor een dyslectische leerling geen probleem te zijn; echter in sommige gevallen hebben dyslectische leerlingen ook hier moeite mee (Schoots-Wilke, 2001)'. Wat komt vóór het onthouden en toepassen van regels is het leren van de begrippen, en daarna het leren van de regel en de samenhang gaan zien tussen de begrippen (onderling) en regels (onderling). Voor het onthouden van de begrippen staat in ieder geval wel vast dat visualiseren een effectief hulpmiddel is.

## **6.6. Discussie**

### **Onderzoekstechnisch**

Onderzoekstechnisch valt het volgende op te merken. Grammatica in beeld les 3 is eigenlijk te abstract voor de leerlingen: ze leren een zinsdeel en de functie ervan te onthouden door middel van een plaatje. Dan wordt gevraagd met behulp van het plaatje een nieuwe zin te maken, dus in feite weer een nieuw plaatje te verzinnen (als je een zin verzint 'zie ' je die meestal in je hoofd) en dat 'zinsplaatje' in de plaats te stellen van een al bestaand plaatje. Deze les zou beter vervangen kunnen worden door een iets minder abstracte lesvorm. Bijvoorbeeld: van de zinnen die Grammatica in beeld geeft de plaatjes uitknippen en kijken in welke volgorde de zinsdelen nog meer kunnen liggen, of bekijken of leerlingen met de plaatjes ook andere zinnen kunnen bedenken dan de zinnen uit het boekje.

Het onderzoek is gedaan met behulp van een tweetal tests die meten hoe goed de leerlingen zijn in zinsdelen benoemen en een tweetal vragenlijsten waaruit valt af te leiden in welke mate de leerlingen zelf vinden of en hoe goed ze zijn in zinsontleding en het begrijpen. Voor het meten van resultaten bij deze doelgroep zijn dit middelen die geschikt zijn: leerlingen kunnen nadenken voordat ze antwoord geven.

Het aantal antwoorden dat gekozen kan worden is beperkt dus er ontstaat weinig ruis als het gaat om het kiezen van het antwoord. De leerlingen worden niet door de interviewer of door anderen beïnvloed tijdens het invullen, de onderzoeksleider zit wel bij het invullen van de vragen dus de leerlingen zijn niet 'alleen' bij het invullen. Tijdens het beantwoorden zijn geen vragen gesteld over de bedoeling van de vragen. De vragen zelf waren dus duidelijk. De ingevulde test laat zien of de antwoorden op de enquête kloppen.

De cijfers en de uitslagen van de enquête passen bij elkaar in die zin dat leerlingen aangeven na inzet van Grammatica in beeld zinsontleding beter te begrijpen en ze, na inzet van Grammatica in beeld, een daling van het foutenpercentage laten zien van 25. Dit wijst erop dat leerlingen inderdaad zinsontleding beter begrijpen en dus minder fouten maken.

In de tweede enquête is een controlevraag opgenomen, waarmee te controleren valt of het eerste antwoord klopt (zie bijlage).

Ook zou in het algemeen bekeken moeten worden op welke manier Grammatica in beeld het meest effectief is.

Onderhavig onderzoek is heel kleinschalig: het besloeg alleen leerlingen van Laar en Berg die dyslectisch zijn en in leerjaar 1 zitten. Om goed te kunnen beoordelen of Grammatica in beeld echt werkt zullen meer leerlingen (dus leerlingen van andere scholen) dit onderzoek moeten ondergaan.

Uiteraard is er een factor geluk of toeval die een rol speelt, leerlingen kunnen goed gokken of een goeie dag hebben (of juist pech hebben of een slechte dag hebben) waardoor de testresultaten beïnvloed worden. De testvragen sluiten deze factor niet uit. Het gaat om toepassen van kennis, bij de ene zin kan dit beter lukken dan bij de andere.

Geen enkele leerling die in de onderzoeksgroep zat, heb ik in de klas. In die zin is er geen

sprake van onbewuste sturing van of voordeel voor deze leerlingen doordat ze voorkennis hebben of beïnvloed zijn door mijn manier van lesgeven.

De cijfers en de uitslagen van de enquête passen bij elkaar in die zin dat leerlingen aangeven na inzet van Grammatica in beeld zinsontleding beter te begrijpen en ze, na inzet van Grammatica in beeld, een daling van het foutenpercentage laten zien van 25. Dit wijst erop dat leerlingen inderdaad zinsontleding beter begrijpen en dus minder fouten maken.

Het onderzoek zal vaker in een schooljaar herhaald moeten worden om te bekijken in hoeverre de verbetering blijvend is en of leerlingen bij herhaling zich nog verder verbeteren. Het is wellicht ook interessant om te weten wanneer de top bereikt is en leerlingen niet meer beter worden.

### **6.7 Suggesties aan Laar en Berg /mezelf**

Het resultaat van het onderzoek, een verbetering van 25% bij zinsontleding, indiceert in ieder geval dat het de moeite waard lijkt Grammatica in beeld te evalueren. Laar en Berg zou moeten bedenken of ze het nodig vinden dyslectische leerlingen extra te ondersteunen als het gaat om grammatica. Als dat inderdaad zo zou zijn, dan moet bekeken worden of Grammatica in beeld aangepast moet worden. Daarna zou het onderzoek nog eens gedaan moeten worden om te bekijken of de resultaten weer een verbetering laten zien.

Een andere optie is collega's van de andere AT-scholen te vragen bij hen op school dit onderzoek te doen en dan de resultaten te inventariseren. Als na breder onderzoek blijkt dat Grammatica in beeld, eventueel in aangepaste vorm, echt helpt zou het wellicht een structurele plek in het de remedial teaching programma kunnen krijgen.

Dit betekent voor mezelf in de praktijk dat ik Grammatica in beeld en de onderzoeksresultaten bespreek met de remedial teachers en de conrector onderwijs. De conrector onderwijs zal dan moeten besluiten wat verder te doen.

Daarnaast betekent dit onderzoeksresultaat voor mezelf dat als (dyslectische) leerlingen zich melden met een probleem met zinsontleding, of als ik merk dat een leerling hulp nodig heeft bij zinsontleding, ik Grammatica in beeld ga inzetten, na school in een klein groepje of individueel.

## 7. Reflectie

Waar ik moeite mee had in mijn onderzoeksofzet was het scherp formuleren van de deelvragen. Opgemerkt werd door mijn begeleider dat als de deelvragen niet goed zijn, het bij de analyse mis gaat. Achteraf begrijp ik dit natuurlijk beter: als je niet precies weet wat je gaat meten krijg je natuurlijk nooit scherpe onderzoeksresultaten. Ik heb achteraf de indruk dat mijn deelvragen uiteindelijk goed waren omdat ik de resultaten van mijn onderzoek goed heb kunnen analyseren. In die zin was de feedback heel waardevol.

Daarnaast gaf mijn begeleider aan dat ik mijn ofzet leesbaarder moest maken door in het algemeen scherper te formuleren, slordigheden eruit te halen en het stuk meer aan elkaar te schrijven. Terechte kritiek bleek toen ik mijn onderzoeksofzet nog eens kritisch doorlas. Na flink wat aanpassingen heb ik mijn ofzet opnieuw ingeleverd. Zelf vind ik dat mijn onderzoeksofzet nu de toets der kritiek kan doorstaan.

De volgende vragen wil ik beantwoorden in deze reflectie.

- Ben ik tevreden over mijn eigen inzet en bijdrage aangaande het onderzoek? Wat ging goed en wat ging minder goed?
- Hebben de resultaten een directe invloed op mijn handelen? Zo ja, wat ga ik daar in mijn onderwijspraktijk mee doen?
- Zou ik nog eens zo'n onderzoek willen doen?

Het onderzoek dat ik gedaan heb was echt mijn eigen onderzoek, ik ben zelf op het idee gekomen, ik heb het alleen uitgevoerd en ben tevreden over het resultaat: ik heb een hulpmiddel bedacht voor leerlingen met een leerprobleem en de resultaten hiervan geven in ieder geval aanleiding te denken dat het helpt.

Wat goed ging was het met de leerlingen werken met Grammatica in beeld: het was mijn eigen methode met zelf ontwikkelde lesvormen, dus dit had ik goed in de vingers. Het in kaart brengen van de resultaten vond ik leuk om te doen en ik was er natuurlijk ook wel erg nieuwsgierig naar.

Wat ik minder leuk vond om te doen was het bij leerlingen gaan vragen of ze mee willen doen aan mijn onderzoek: ik vind het altijd al lastig mensen om een gunst te moeten vragen en in dit geval vond ik dat ik ook wel dat ik leerlingen hiermee belast heb: het onderzoek vroeg toch wel veel tijd van ze. Het was achteraf een stuk makkelijker geweest als ik had mee kunnen draaien in de rt-uren.

Daarnaast ligt het doen van onderzoek me niet heel erg: ik vind het leuk een idee te ontwikkelen en uit te testen, maar het schrijven van een onderzoeksplan en een onderzoeksverslag laat ik graag aan een ander over.

De resultaten hebben waarschijnlijk wel invloed op mijn handelen, maar dan buiten de lessen om. Nu ik weet dat Grammatica in beeld zin heeft zal ik het aan (dyslectische) leerlingen aanbieden op het moment dat ik zie dat ze vastlopen met grammatica. Voor de komende toets grammatica en spelling heb ik al een paar leerlingen die graag ook mee willen doen dus ik ga in ieder geval dit schooljaar nog een keer met Grammatica in beeld aan de slag.

Uiteraard zal ik de schoolleiding en verder de collega's die iets hebben aan mijn onderzoek van de resultaten op de hoogte stellen. Wellicht wordt er door school iets mee gedaan en anders help ik mijn eigen leerlingen met Grammatica in beeld voor zover daar behoefte aan bestaat.

Het zou interessant zijn om te weten of iets soortgelijks ook werkt met woordsoorten. Hier heb ik al eens over nagedacht en met de remedial teacher over gesproken. Woordsoorten zijn waarschijnlijk nog lastiger te onthouden omdat het lastig is een structuur hierin aan te brengen. Op toetsen wordt nooit gevraagd alle woorden in een zin te benoemen, maar in ieder zinnetje maar een paar woorden, en iedere keer uiteraard een andere woordsoort. Het benoemen van zinsdelen is een soort puzzelen en dit is minder makkelijk voor te stellen met woordsoorten.

Ik zou hiernaar best onderzoek willen doen, maar niet alleen. Het schrijven van een plan en onderzoeksverslag zou ik graag samen met iemand anders doen.

## Literatuur

Blomert L. (2005) *Dyslexie in Nederland, theorie, praktijk en beleid*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.

Braams, T. (2002) *Dyslexie een complex taalprobleem*, Amsterdam: Boom.

Ditz, C. John, T., Horions, K (2011). *Welke ondersteunende geheugentechnieken hebben effect op dyslectische brugklasleerlingen bij het leren van Engelse woordenschat* Remediaal 11, 5, 3-7.

Henneman K. Bekebrede J., Cos A., De Krosse H (2013). *Protocol Dyslexie in het VO, handreiking voor directie, middenmanagement en docenten* [electronische versie] 's-Hertogenbosch, KPC groep.

Joosten L., Van den Berg S., Teunisse J-P. (2007), *Help me even herinneren Een gids voor mensen met milde geheugenproblemen en hun naasten* Houten: Bohn, Stafleu van Loghum.

Martinez, M. Ramos, S. Callaway, K. Miller, K. (2014) *The dyslexia handbook revised, 2014 Procedures Concerning Dyslexia and Related Disorders*, [electronische versie] Austin, The Texas Education Agency.

Schoots-Wilke H (2001). *Dyslexie een zorg voor het voortgezet onderwijs* [electronische versie] 's-Hertogenbosch, KPC Groep.

Stoeldraijer J. (2013) Stimuleer het lerende brein. *JSW*, 8 april 2013, p. 6-9.

Wiers E., Van Berkel A., Hoeks R (2007). *Dyslectische leerlingen en het vak Nederlands*, Levende Talen Magazine, 5, 8-11.

LD online, The educator's guide to learning disabilities and ADHD, geraadpleegd op 20 oktober 2014 <http://www.ldonline.org/article/6332/>

Verenigde Scholen J.A. Alberdingk Thijm, Missie en Visie, geraadpleegd op 20 oktober 2014 [http://www.atscholen.nl/scholen/voortgezet\\_onderwijs/lb/over\\_lb/Paginas/Mission-Statement-en-identiteit.aspx](http://www.atscholen.nl/scholen/voortgezet_onderwijs/lb/over_lb/Paginas/Mission-Statement-en-identiteit.aspx)

Verenigde Scholen J.A. Alberdingk Thijm, Informatiegids, geraadpleegd op 20 oktober 2014 [http://www.atscholen.nl/scholen/voortgezet\\_onderwijs/lb/mijn\\_LB/Documents/Informatiegids%202014-2015.pdf](http://www.atscholen.nl/scholen/voortgezet_onderwijs/lb/mijn_LB/Documents/Informatiegids%202014-2015.pdf)

**BIJLAGEN (11)**

- Bijlage 1: Enquête plus test 1 onderzoeksgroep**
- Bijlage 2: Enquête plus test 1 controlegroep**
- Bijlage 3: Interventiemethode**
- Bijlage 4: Enquête plus test 2 onderzoeksgroep**
- Bijlage 5: Test 2 controle groep**
- Bijlage 6: Lege test 1**
- Bijlage 7: Lege enquête**
- Bijlage 8: Grammatica in beeld**
- Bijlage 9: Lege test 2**
- Bijlage 10: Lege enquête 2**
- Bijlage 11: Beoordelingsformulier**

**BIJLAGEN (11)**

- Bijlage 1: Enquête plus test 1 onderzoeksgroep**
- Bijlage 2: Enquête plus test 1 controlegroep**
- Bijlage 3: Interventiemethode**
- Bijlage 4: Enquête plus test 2 onderzoeksgroep**
- Bijlage 5: Test 2 controle groep**
- Bijlage 6: Lege test 1**
- Bijlage 7: Lege enquête**
- Bijlage 8: Grammatica in beeld**
- Bijlage 9: Lege test 2**
- Bijlage 10: Lege enquête 2**
- Bijlage 11: Beoordelingsformulier**

## **Bijlage 1**

*Iris*  
*Anders*

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☒ redelijk

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☒ Ja

☐ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

*Samme  
onderzoek.*

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☐ redelijk

☒ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☒ Ja

☐ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

onderzoek  
gssd

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☒ redelijk

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☐ Ja

☒ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

Wia  
Onderzoek

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☐ redelijk

☒ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☐ Ja

☐ Soms

☒ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

Noa

onderzoek

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☐ redelijk

☒ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☐ Ja

☐ Soms

☒ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Ik|koop|bij de snackbar|patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: Koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: patat en frikandellen

Meewerkend voorwerp: Bij de snackbar

) Bijwoordelijke bepaling: ↓

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal|nam|een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam

Onderwerp: De nieuwslezeres van het jeugdjournaal

Lijdend voorwerp: een slok water

Meewerkend voorwerp: ↓

Bijwoordelijke bepaling: ↓

Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: ROOKT  
Onderwerp: Onze Buurman  
Lijgend voorwerp: Sigaren zijn  
Meewerkend voorwerp: 41 Sigaren  
Bijwoordelijke bepaling: -

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan  
Onderwerp: We  
Lijgend voorwerp: de auto het slechte weer  
Meewerkend voorwerp: 41 We auto  
Bijwoordelijke bepaling: -

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft gegeven  
Onderwerp: Mijn moeder  
Lijgend voorwerp: Mij  
Meewerkend voorwerp: Pak Slaag  
Bijwoordelijke bepaling: -

11 Gauw

4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: Koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: Pataten Frikandellen de Snackbar

Meewerkend voorwerp: Pataten Frikandellen

Bijwoordelijke bepaling: —

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: Nam

Onderwerp: De nieuwslezeres van het jeugdjournaal

Lijdend voorwerp: Water Slok

Meewerkend voorwerp: Water

Bijwoordelijke bepaling: —

Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: rookt zijn hele leven al sigaren

Onderwerp: onze buurman

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan met de auto

Onderwerp: het slechte weer

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft een pak slaag gegeven

Onderwerp: mijn moeder

Lijdend voorwerp: mij

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

16 uur

4. Ik|koop|bij|de snackbar|patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop patat en frikandellen  
Onderwerp: ik  
Lijdend voorwerp: de snackbar  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

5. De nieuwslezers van het Jeugdjournaal|nam|een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam een slok water  
Onderwerp: De nieuwslezers van het jeugdjournaal  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

**Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.**

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: rookt

Onderwerp: onze buurman

Lijdend voorwerp: Sigaren

Meewerkend voorwerp: -

Bijwoordelijke bepaling: -

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: we

Lijdend voorwerp: het slechte weer

Meewerkend voorwerp: de auto

111 Bijwoordelijke bepaling: -

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft gegeven

Onderwerp: mijn moeder

Lijdend voorwerp: een pak slaag

Meewerkend voorwerp: -

Bijwoordelijke bepaling: -

10 uur.

4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: de snackbar

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: ?

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam

Onderwerp: de nieuwslezers

Lijdend voorwerp: het jeugdjournaal

Meewerkend voorwerp: een slok water

Bijwoordelijke bepaling: ✓

## **Bijlage 2**

Stijn v/d Berg  
B2a

Carinde

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☒ redelijk

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☐ Ja

☐ Soms

☒ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

**Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.**

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: ~~rookt~~ zijn

Onderwerp: onze buurman rookt

Lijdend voorwerp: sigaren

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling: hele leven al

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: vanwege het slechte weer

Lijdend voorwerp: met de auto

Meewerkend voorwerp: we

Bijwoordelijke bepaling: vanmiddag

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft gegeven

Onderwerp: mijn moeder

Lijdend voorwerp: een pak slaag

Meewerkend voorwerp: mij

Bijwoordelijke bepaling: vanochtend

8 far



4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: patat en frikandellen

Meewerkend voorwerp: de snackbar

Bijwoordelijke bepaling: bij

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam

Onderwerp: de nieuwslezeres van het jeugdjournaal

Lijdend voorwerp: een slok water

Meewerkend voorwerp: /

Bijwoordelijke bepaling: /

Floris

@hde

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

0 Ja

☒ redelijk

0 Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

0 Ja

0 Soms

☒ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

0 Ja

0 Een beetje

0 Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

0 Ja

☒ Een beetje

0 Nee

Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: Zijn

Onderwerp: onze Buurman

Lijdend voorwerp: de sigaren

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: Rookt Hede heden

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: we

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: vanmiddag met de auto

Vanwege het slechte weer?

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: Heeft gegeven

Onderwerp: mijn moeder

Lijdend voorwerp: een pak slaag

Meewerkend voorwerp: mij

Bijwoordelijke bepaling: Vanochtend



4. Ik/~~koop~~/bij de snackbar/~~patat~~ en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: patat en frikandellen

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling: by de snackbar

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal/~~nam~~ een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam

Onderwerp: De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal

Lijdend voorwerp: een slok water

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

Cardine  
onbegraaf

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☐ redelijk

☒ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☐ Ja

☒ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

## Nederlands –TEST Zinsontleding

Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: rookt

Onderwerp: onze buurman

Lijdend voorwerp: sigaren

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

1 Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: we

Lijdend voorwerp: met de auto

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

111 Bijwoordelijke bepaling: -

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft gegeven

Onderwerp: mijn moeder

Lijdend voorwerp: een pak slaag

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

1 Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

7 fast.



4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop  
Onderwerp: ik  
Lijgend voorwerp: patat en frikandellen  
Meewerkend voorwerp: de snackbar  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam  
Onderwerp: De nieuwslezeres van jeugdjournaal  
Lijgend voorwerp: een slok water  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

Robert  
~~Robert~~ Grande

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☒ redelijk

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☒ Ja

☐ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: rookt zijn hele leven al

Onderwerp: onze buurman

Lijdend voorwerp: sigaren

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: gaan vanmiddag met de auto

Onderwerp: we

Lijdend voorwerp: vanwege het slechte weer

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: heeft een pak slaag gegeven

Onderwerp: mij

Lijdend voorwerp: mijn moeder

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

12 fouten

4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: Koop

Onderwerp: ik

Lijdend voorwerp: patat en frikandellen

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam ~~een slok water~~

Onderwerp: De nieuwslezeres

Lijdend voorwerp: een slok water

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

Gys

Carole

### Enquêtevragen klas 1

1. Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/ gezegde/ lijdendvoorwerp/ meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

☐ Ja

☒ redelijk

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?

☒ Ja

☐ Soms

☐ Nee

3. Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?

☐ Ja

☐ Een beetje

☒ Nee

4. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?

☐ Ja

☒ Een beetje

☐ Nee

### **Bijlage 3**

#### **Interventiemethode**

##### **Les 1**

**Doel: leerlingen begrijpen de functie van Grammatica in beeld en kunnen met het boekje aan het werk.**

Boekje uitdelen en uitleggen (10 minuten)

Zinnen uitdelen op papier. Klassikaal 1 zin voordoen met het boekje erbij. (3 minuten)

Leerlingen gaan samen een aantal zinnen ontleden, samen bespreken: 10 minuten.

Leerlingen doen nog 1 moeilijke zin, alleen met het boekje. Bespreken (5 minuten).

Dan navragen: wie weet al welke plaatjes bij welke zinsdelen horen? Is het doel bereikt?; hebben jullie begrepen hoe je met het boekje aan de slag kan?

##### **Les 2**

**Doel: leerlingen oefenen weer met het boekje. Onthouden door grammatica in beeld consequent te gebruiken de volgorde van het zoeken naar de zinsdelen.**

Leerlingen vantevoren vragen of ze nog weten hoe grammatica in beeld werkt.

Hoe ga je te werk? Leerlingen gaan weer een vijftal zinnen ontleden in duo's. Zinnen bespreken.

Navragen: wie weet de volgorde al uit zijn/haar hoofd? Welke plaatjes horen bij welk zinsdeel. Plm 15 minuten.

##### **Les 3**

**Doel: plaatjes koppelen aan begrippen.**

Kopieer de plaatjes maal vijf voor ieder duo. Het plaatje van de bwb maal 7. Leerlingen gaan met behulp van de plaatjes zinnen bedenken en puzzelen met de zinsdelen: Leerlingen leggen de plaatjes in een bepaalde volgorde: steeds een andere en bedenken hier dan zinsdelen bij. Leerlingen noteren de zinnen, nabespreken. Plm 20 minuten. Navragen: weet je welk zinsdeel bij welk plaatje hoort? Doel bereikt?

Leerlingen worden hier aangesproken op hun creativiteit.

##### **Les 4**

**Doel: leerlingen zien dat zinsdelen van plek kunnen veranderen in de zin.**

Deel toetspapier uit. Leerlingen bedenken zelf vijf enkelvoudige zinnen (in koppels). De leerlingen schrijven groot en slaan een regel over. Wisselen de zinnen met elkaar. Leerlingen ontleden de zinnen van een ander met behulp van grammatica in beeld, op de volgorde zoals aangegeven. Ze knippen de zinnen in zinsdelen uit elkaar. Ze leggen de zinsdelen neer op een andere volgorde. Eventueel laten herhalen. Plm 20 minuten.

Navragen: wat heb je gezien? Wie weet de volgorde en welke plaatjes horen daarbij?

Doel bereikt?

## **Bijlage 4**



**Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.**

1. Onze buurman / rookt / zijn hele leven / al sigaren.

| Werkwoordelijk gezegde: ~~Onze buurman~~ rookt sigaren  
 | Onderwerp: Onze buurman  
 | Lijdend voorwerp: zijn hele leven  
 | Meewerkend voorwerp: /  
 | Bijwoordelijke bepaling: /

2. Vanwege het slechte weer / gaan / we / vanmiddag / met de auto.

| Werkwoordelijk gezegde: gaan met de auto  
 | Onderwerp: we  
 | Lijdend voorwerp: met de auto  
 | Meewerkend voorwerp: /  
 | Bijwoordelijke bepaling: vanmiddag

3. Mijn moeder / heeft / mij / vanochtend / een pak slaag gegeven.

| Werkwoordelijk gezegde: heeft gegeven  
 | Onderwerp: mijn moeder  
 | Lijdend voorwerp: een pak slaag  
 | Meewerkend voorwerp: /  
 | Bijwoordelijke bepaling: mij vanochtend

4. Ik/koop/bij de snackbar/patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: koop

Onderwerp: ik

| Lijdend voorwerp: Bij de snackbar

Meewerkend voorwerp: /

| Bijwoordelijke bepaling: patat en frikandellen

5. De nieuwslezers/van het Jeugdjournaal/nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: nam water

| Onderwerp: de nieuwslezers

| Lijdend voorwerp: van het jeugdjournaal

Meewerkend voorwerp: /

Bijwoordelijke bepaling: een slok

1 Gaur -

Lwa

**Na inzet van grammatica in beeld:**

1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/ onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,  
Namelijk:

1. 1. pu ..... 2. 2. lu .....  
3. 3. wgz ..... 4. 4. mv .....  
5. 5. ond. ....

☐ Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

handig en je zag meteen wat het was.

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

heeft bezeerd

Onderwerp:

mijn buurvrouw,

Lijdend voorwerp:

haar schouder

Meewerkend voorwerp:

\

Bijwoordelijke bepaling:

gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer/gaan/we vandaag/op/de fiets.

117  
Werkwoordelijk gezegde: gaan ~~op~~  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: vanwege het lekkere weer  
Meewerkend voorwerp: de fiets  
Bijwoordelijke bepaling: vandaag

3) Als traktatie/gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf  
Onderwerp: mijn buurmeisje  
Lijdend voorwerp: ~~als traktatie~~ een ijsje  
Meewerkend voorwerp: mij  
Bijwoordelijke bepaling: \

4) Bij de Bijenkorf/kochten/we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: kochten  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: voor het feest  
Meewerkend voorwerp: een paar nieuwe schoenen  
Bijwoordelijke bepaling: \

5) Voor de verandering/nam/de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: nam  
Onderwerp: de boze buurman  
Lijdend voorwerp: voor de vergadering  
Meewerkend voorwerp: een glaasje cola  
Bijwoordelijke bepaling: \

19 haur

Sanne

**Na inzet van grammatica in beeld:**

1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/ onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,

Namelijk:

1. ~~Persoon~~ 2. <sup>Onderwerp</sup> Persoons Vorm

3. Werkwoordelijk gezegde 4. Lijdend Voorwerp

5. Meewerkend Voorwerp

☐ Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

het heeft mij heel er goed geholpen. Ik gaf in het begin aan dat ik het snapte maar niet goed kon plaatsen. De plaatjes heb mij hier heel goed bijgeholpen!

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

heeft Bezeerd

Onderwerp:

Mijn Buurvrouw

Lijdend voorwerp:

haar Schouder

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer | gaan | we | vandaag | op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: We

Lijdend voorwerp: op de fiets

Meewerkend voorwerp: /

11 Bijwoordelijke bepaling: Vandaag 8

3) Als traktatie | gaf | mijn buurmeisje | mij | een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf

Onderwerp: Mijn Buurmeisje

Lijdend voorwerp: een ijsje

Meewerkend voorwerp: Mij

1 Bijwoordelijke bepaling: /

4) Bij de Bijenkorf | kochten | we | een paar nieuwe schoenen | voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: Kochten

Onderwerp: We

Lijdend voorwerp: een paar nieuwe Schoenen

Meewerkend voorwerp: Voor het Feestje

Bijwoordelijke bepaling: Bij de Bijenkorf 11

5) Voor de verandering | nam | de boze buurman | een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: Nam

Onderwerp: de Boze Buurman

Lijdend voorwerp: een glaasje Cola

Meewerkend voorwerp: Voor de verandering

1 Bijwoordelijke bepaling: / 4

4 Four

8

Iris

**Na inzet van grammatica in beeld:**

1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/ onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,

Namelijk:

1. Persoonsvorm ..... 2. W.v.g. .....  
3. Onderwerp ..... 4. Lijgend voorwerp .....  
5. Meewerkend voorwerp .....

☐ Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

ik vond ze heel handig en het hielp me  
ook herinneren aan de betekenis

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

Heeft Bezeerd

Onderwerp:

mijn buurvrouw

Lijgend voorwerp:

haar schouder

Meewerkend voorwerp:

/

Bijwoordelijke bepaling:

gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: gaan  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: op de fiets  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: van wegen het lekker weer

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf  
Onderwerp: mijn Buurmeisje  
Lijdend voorwerp: een ijsje  
Meewerkend voorwerp: mij  
Bijwoordelijke bepaling: x

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: Kochten  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: een paar nieuwe schoenen voor het feestje  
Meewerkend voorwerp: x  
Bijwoordelijke bepaling: Bij de Bijenkorf

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: nam  
Onderwerp: de Boze Buurman  
Lijdend voorwerp: een glaasje cola  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: voor de verandering

2 paar

Noa

.. van grammatica in beeld:

.. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/onderwerp/gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,

Namelijk:

1:

PV

2:

~~onderwerp~~ Lu

3:

on

4:

mwu

5:

wwg

☐ Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

handig

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

heeft bezeerd

Onderwerp:

mijn buurvrouw

Lijdend voorwerp:

haar schouder

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

- Werkwoordelijk gezegde: gaan op gaan op op de fiets  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: ~~het lekkere weer~~ het lekkere weer  
Meewerkend voorwerp: —  
Bijwoordelijke bepaling: Van vandaag

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

- Werkwoordelijk gezegde: gaf mij een ijsje  
Onderwerp: mijn buurmeisje  
Lijdend voorwerp: als traktatie  
Meewerkend voorwerp: my  
Bijwoordelijke bepaling: —

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

- Werkwoordelijk gezegde: kochten voor het feestje  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: een paar nieuwe schoenen  
Meewerkend voorwerp: —  
Bijwoordelijke bepaling: bij de bijenkorf

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

- Werkwoordelijk gezegde: nam  
Onderwerp: de boze buurman  
Lijdend voorwerp: een glaasje cola  
Meewerkend voorwerp: —  
Bijwoordelijke bepaling: —

g fair.

Jesse

**Na inzet van grammatica in beeld:**

1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/ onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,

Namelijk: 1... P.V ..... 2... L.V .....  
3... O.V ..... 4... M .....  
5... W.V.G .....  
0 Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

erg handig daardoor snapte ik ze wat sneller en had ik sneller door wat wat is.

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde: heeft bezeerd

Onderwerp: mijn buurvrouw

Lijdend voorwerp: haar

Meewerkend voorwerp: schouder

Bijwoordelijke bepaling: gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde:

gaan op de fiets

Onderwerp:

vanwege het lekkere weer

Lijdend voorwerp:

de fiets

Meewerkend voorwerp:

we

Bijwoordelijke bepaling:

vandaag

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde:

gaf een ijsje

Onderwerp:

mijn buurmeisje

Lijdend voorwerp:

een ijsje

Meewerkend voorwerp:

mij

Bijwoordelijke bepaling:

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde:

kochten nieuwe schoenen voor het feestje

Onderwerp:

bij de Bijenkorf we

Lijdend voorwerp:

we

Meewerkend voorwerp:

we

Bijwoordelijke bepaling:

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde:

nam

Onderwerp:

de boze buurman

Lijdend voorwerp:

een glaasje cola

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

106 uur

Jesse

**Na inzet van grammatica in beeld:**

1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?

☒ Ja

☐ Nee

3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?

☒ Ja,

Namelijk:

1. P.V...... 2. L.V......

3. ov..... 4. mv.....

5. ww.gz.....

☐ Nee

4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?

☒ Ja

☐ Een beetje

☐ Nee

5. Wat vond je van de plaatjes die gebruikt werden?

erg handig daardoor snapte ik ze wat sneller en had ik sneller door wat wat is.

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

heeft bezeerd

Onderwerp:

mijn buurvrouw

Lijdend voorwerp:

haar haar

Meewerkend voorwerp:

schouder

Bijwoordelijke bepaling:

gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde:

~~gaan op de fiets~~

Onderwerp:

~~vanwege het lekkere weer~~

Lijdend voorwerp:

~~de fiets~~

Meewerkend voorwerp:

~~we~~

Bijwoordelijke bepaling:

~~vandaag~~

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde:

~~gaf een ijsje gaf een ijsje~~

Onderwerp:

~~mijn buurmeisje~~

Lijdend voorwerp:

~~een ijsje~~

Meewerkend voorwerp:

~~mij~~

Bijwoordelijke bepaling:

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde:

~~kochten nieuwe schoenen voor het feestje~~

Onderwerp:

~~bij de Bijenkorf we~~

Lijdend voorwerp:

~~we~~

Meewerkend voorwerp:

~~we~~

Bijwoordelijke bepaling:

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde:

~~nam~~

Onderwerp:

~~de boze buurman~~

Lijdend voorwerp:

~~een glaasje cola~~

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

10 Gaur.

## Bijlage 5

Floris Carde

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde: Heeft Haar Schouder Bezeerd  
 Onderwerp: mijn Buurvrouw  
 Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Bijwoordelijke bepaling: gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: gaan op de fiets  
 Onderwerp: we  
 Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Bijwoordelijke bepaling: vanwege het lekkere weer vandaag

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf een ijsje als traktatie  
 Onderwerp: mijn Buurmeisje  
 Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Meewerkend voorwerp: mij  
 Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: kochten een paar nieuwe  
 Onderwerp: we schoenen  
 Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Meewerkend voorwerp: voor het feestje  
 Bijwoordelijke bepaling: Bij de Bijenkorf

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: nam een glaasje cola  
 Onderwerp: de Boze Buurman  
 Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
 Meewerkend voorwerp: voor de verandering  
 Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

Rasert.  
anode

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde:

Onderwerp:

Lijdend voorwerp:

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde:

Onderwerp:

Lijdend voorwerp:

Meewerkend voorwerp:

(1) Bijwoordelijke bepaling:

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde:

Onderwerp:

Lijdend voorwerp:

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde:

Onderwerp:

Lijdend voorwerp:

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde:

Onderwerp:

Lijdend voorwerp:

Meewerkend voorwerp:

Bijwoordelijke bepaling:

1064w.

gij s uds

16 Pau.

conhode

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde: Heeft Bezeerd  
Onderwerp: mijn buurvrouw  
Lijdend voorwerp: haar schouders  
Meewerkend voorwerp: voorgisteravond  
Bijwoordelijke bepaling: &

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: op de fiets  
Onderwerp: het lekkere weer  
Lijdend voorwerp: we  
Meewerkend voorwerp: /  
Bijwoordelijke bepaling: /

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf een ijsje  
Onderwerp: mijn buurmeisje  
Lijdend voorwerp: mij  
Meewerkend voorwerp: toe  
Bijwoordelijke bepaling: /

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: voor een feestje  
Onderwerp: we  
Lijdend voorwerp: een paar nieuwe schoenen  
Meewerkend voorwerp: voor de (Bij) Bijenkorf  
Bijwoordelijke bepaling: /

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: nam een glaasje cola  
Onderwerp: de Boze Buurman  
Lijdend voorwerp: /  
Meewerkend voorwerp: /  
Bijwoordelijke bepaling: /

~~Styn~~ Styn

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde: heeft bezeerd

Onderwerp: mijn buurvrouw

Lijdend voorwerp: schouder

Meewerkend voorwerp: haar

Bijwoordelijke bepaling: gisteravond

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: gaan

Onderwerp: ~~aan~~ het lekkere weer

Lijdend voorwerp: op de fiets

Meewerkend voorwerp: we

Bijwoordelijke bepaling: van wege vandaag

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: gaf

Onderwerp: mijn buurmeisje

Lijdend voorwerp: een ijsje

Meewerkend voorwerp: mij

Bijwoordelijke bepaling: als traktatie

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: kochten

Onderwerp: we

Lijdend voorwerp: een paar nieuwe schoenen

Meewerkend voorwerp: voor het feestje

Bijwoordelijke bepaling: bij de Bijenkorf

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: nam

Onderwerp: de boze man

Lijdend voorwerp: een glaasje cola

Meewerkend voorwerp: voor de verandering

Bijwoordelijke bepaling:

**Bijlage 6**  
**Nederlands –TEST Zinsontleding**

**Opdracht 1: verdeel de onderstaande zinnen in zinsdelen (strepen zetten) en benoem deze.**

1. Onze buurman rookt zijn hele leven al sigaren.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

2. Vanwege het slechte weer gaan we vanmiddag met de auto.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

3. Mijn moeder heeft mij vanochtend een pak slaag gegeven.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

4. Ik koop bij de snackbar patat en frikandellen.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_

Onderwerp: \_\_\_\_\_

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

5. De nieuwslezeres van het Jeugdjournaal nam een slok water.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_

Onderwerp: \_\_\_\_\_

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

## Bijlage 7

### Enquete voor les 1

## Enquetevragen:

## Voor inzet van grammatica in beeld

1.Vind je dat je goed bent in zinsontleding? (benoemen van onderwerp/gezegde/lijdendvoorwerp/meewerkend voorwerp/ bijwoordelijke bepaling)

0 Ja 0 redelijk 0 Nee

**3. Heb je het gevoel dat je zinsontleding begrijpt maar gaat het steeds niet goed?**

0 Ja                      0 Soms                      0 Nee

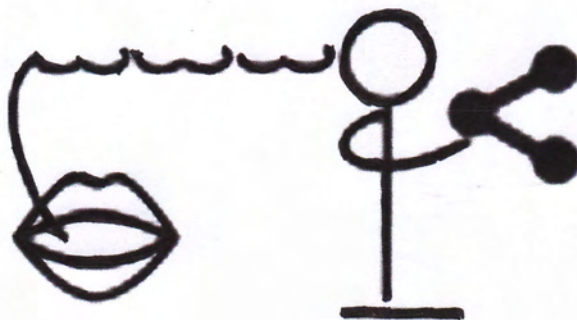
**4.Zou je aan een ander kunnen uitleggen hoe je zinsdelen kunt vinden en benoemen?**

**0 Ja**                      **0 Een beetje**                      **0 Nee**

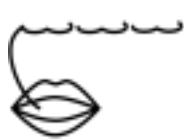
**6. Heb je het gevoel dat je zinsontleding goed begrijpt?**

**0 Ja**                      **0 Een beetje**                      **0 Nee**

## GRAMMATICA IN BEELD



ZINS - DELEN



zins-



delen

: zinsdelen

Voor je ligt een hulpmiddel voor zinsontleding. Zinsontleding is het verdelen van zinnen in zinsdelen en het benoemen van de zinsdelen (zoals onderwerp, gezegde en lijdend voorwerp). Het hulpmiddel dat in het boekje gebruikt is noem je

**visualiseren:** om een woord



of een begrip te onthouden koppel je er in je

hoofd



een plaatje aan.

## Hoe werkt dit 'boekje'?

- Zinnen ontleden doe je in een vaste volgorde.
- Het boekje geeft deze volgorde aan.
- Als je het boekje uit hebt, heb je alle zinsdelen die je tot nu toe geleerd hebt benoemd. Het boekje gebruik je steeds opnieuw tot je het niet meer nodig hebt.
- Ieder plaatje staat voor een zinsdeel.



- Bijvoorbeeld: staat voor onderwerp.

- Als je in een zin op zoek gaat naar het **onderwerp** dan denk je aan , en straks doet je geheugen de rest.



- Het boekje legt je verder uit wat het is en hoe je het vindt. Dit geldt natuurlijk ook voor de andere zinsdelen.
- Zinsdelen kunnen ook van plaats veranderen in de zin. Dat zie je aan het eind van dit boekje.



## 1. PERSOONSVORM: PV



Ga op zoek naar de persoonsvorm. Een werkwoord noemen we persoonsvorm als dat in een zin

- de tijd aangeeft
- enkelvoud/meervoud aangeeft

Werkwoord: drukt de gebeurtenis uit in de zin/ wat gebeurt er in de zin?



fietsen



lopen

|             |              |           |            |
|-------------|--------------|-----------|------------|
| ik fiets    | ik fietste   | ik loop   | ik liep    |
| wij fietsen | wij fietsten | wij lopen | wij liepen |



|               |                |
|---------------|----------------|
| jij denkt     | jij dacht      |
| jullie denken | jullie dachten |



|            |                          |
|------------|--------------------------|
| hij belt   | hij belde                |
| zij bellen | zij belden.....enzovoort |



Je hebt nu gevonden:            : de persoonsvorm

## 2. ONDERWERP: OND

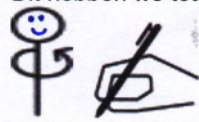


Wie of wat doet/doen iets in de zin?

Vraag: wie of wat +  (pv) ?

Het antwoord is:

Dit hebben we tot nu toe:



bijv:  
Eva stuurt

### 3.WERWOORDELIJK GEZEGDE



Alle werkwoorden in de zin: bijvoorbeeld : ik **heb** gestuurd of ik **ga** sturen

Alle werkwoorden in de zin noem je het werkwoordelijk gezegde.

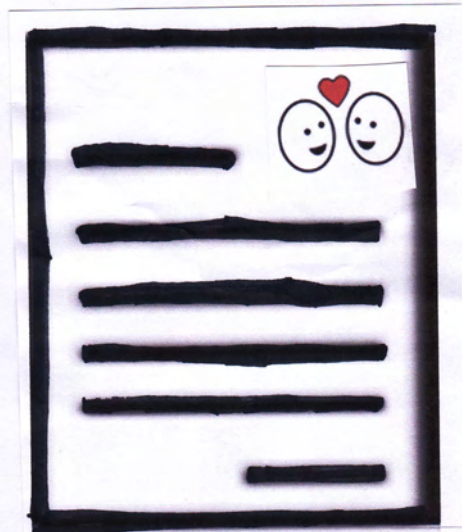
Je hebt nu:



Bijv:

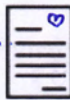
|     |       |           |                                                            |
|-----|-------|-----------|------------------------------------------------------------|
| Eva | heeft | gestuurd: | <b>heeft</b> is de pv, <b>heeft gestuurd</b> is <b>wwg</b> |
| Eva | gaat  | sturen:   | <b>gaat</b> is de pv, <b>gaat sturen</b> is <b>wwg</b>     |

#### 4. LIJDEND VOOWERP: LV



Met wie of wat gebeurt iets in de zin?

**Vraag:** wie of wat plus gezegde plus onderwerp?



Het antwoord is: (lijdend voorwerp, lv)

Nu hebben we het volgende:



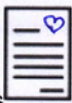
bijv: Eva stuurt een bericht

## 5. MEEWERKEND VOORWERP



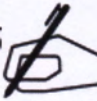
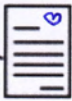
Wie is er nog meer nodig in de zin?

Vraag: aan wie of voor wie + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp

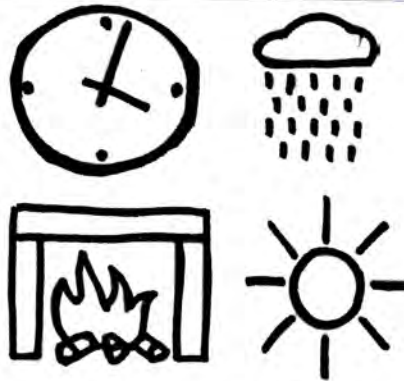
aan wie/ voor wie plus  (wwg) plus  (ond) plus  (lv)

Antwoord: meewerkend voorwerp:  (mv)

We hebben nu:

     
Eva stuurt een bericht aan Adam

## 6. BIJWOORDELIJKE BEPALING



Wanneer/ waar/hoe/ waarom/hoe lang/ waarheen?

Het antwoord op deze vragen, en meer van dit soort vragen, noem je: bijwoordelijke bepaling.



Wanneer: in de herfst



Hoe lang: de hele zomer



Hoe laat: om twee over vier



Waar: bij de open haard

enzovoort

Nu hebben we:



Eva stuurt een bericht aan Adam om twee over vier.



Zoals je ziet kan je van de plaatjes zelf ook een zin maken..... namelijk:

Je kan de volgorde van de zinsdelen ook veranderen:



En ook:



En hoe nog meer?

De bedoeling is (natuurlijk) dat je de plaatjes in je hoofd koppelt aan de naam van het zinsdeel, dus:



: persoonsvorm



: onderwerp



: werkwoordelijk gezegde



: lijdend voorwerp



: meewerkend voorwerp



: bijwoordelijke bepaling.



Niet ieder zinsdeel komt in elke zin voor!



de bijwoordelijke bepaling kan vaker voorkomen.....

## **Bijlage 9**

### **TEST 2**

1) Mijn buurvrouw heeft gisteravond haar schouder bezeerd

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

2) Vanwege het lekkere weer gaan we vandaag op de fiets.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

3) Als traktatie gaf mijn buurmeisje mij een ijsje.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

4) Bij de Bijenkorf kochten we een paar nieuwe schoenen voor het feestje.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_  
Onderwerp: \_\_\_\_\_  
Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_  
Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

5) Voor de verandering nam de boze buurman een glaasje cola.

Werkwoordelijk gezegde: \_\_\_\_\_

Onderwerp: \_\_\_\_\_

Lijdend voorwerp: \_\_\_\_\_

Meewerkend voorwerp: \_\_\_\_\_

Bijwoordelijke bepaling: \_\_\_\_\_

## **Bijlage 10**

### **Vragenlijst na inzet van Grammatica in beeld:**

**1. Heb je het gevoel dat je meer kennis hebt van de zinsdelen (persoonsvorm/onderwerp /gezegde etc.) door het gebruik van grammatica in beeld?**

0 Ja

0 Nee

**2. Heb je het gevoel dat beter bent geworden in zinsdelen vinden in een zin na het gebruik van grammatica in beeld?**

0 Ja

0 Nee

**3. Weet je de volgorde waarin je zinsdelen moet zoeken in een zin?**

0 Ja,

Namelijk: 1:..... 2:.....

3:..... 4:.....

5:.....

0 Nee

**4. Heeft grammatica in beeld je geholpen bij het onthouden van de namen van de zinsdelen?**

0 Ja

0 Een beetje

0 Nee

## Bijlage 10

### Beoordelings- en feedbackschema voor het (voorlopig) onderzoeksplan

Naam student: Geerte Minnaard Studentnummer: s1015636

Voorwaardelijk voor het kunnen beoordelen van het onderzoeksplan is dat er voldaan is aan de APA-richtlijnen en aan de richtlijnen voor de schriftelijke verslaglegging:

|                                                                    |                                                                                                                 |                                                          |
|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| Literatuuroverzicht van en verwijzingen naar geraadpleegde bronnen | Volgens de APA-richtlijnen (zie bijlage A uit “Het Afstudeeronderzoek in stappen”).                             | Nog niet in de bronnen zijn correct.<br><b>aangepast</b> |
| Wijze van verslaglegging                                           | Correct en helder taalgebruik en een overzichtelijke layout (zie bijlage B uit “Het LIO onderzoek in stappen”). | Nog veel sloppere formulering                            |

#### Inhoudelijke feedback

| Onderdeel                                                                      | Criteria                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Feedback                      |
|--------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
| 1) Relevantie, context van het onderzoek en probleemstelling van het onderzoek | <p>In het onderzoeksplan moet duidelijk gemaakt worden wat:</p> <ul style="list-style-type: none"><li>A) De aanleiding is voor het onderzoek</li><li>B) De relevantie is van het onderzoek (zowel persoonlijk als voor de onderwijspraktijk)</li><li>C) De context waarbinnen het onderzoek zich zal afspelen</li><li>D) De concrete probleemstelling</li></ul> <p>Ad A<br/>De aanleiding voor het onderzoek dient onderbouwd te worden of uit een persoonlijke vraag of een verwijzing naar een aangetroffen probleem in de onderwijspraktijk of een onderbouwde keuze voor één van de aangeboden onderzoeksthema's.</p> <p>Ad B<br/>Duidelijk wordt gemaakt wat de verwachte meerwaarde (het 'nut') van het onderzoek is voor de student maar ook in meer algemene zin voor de beroepspraktijk (de school of directe collega's van de student).</p> <p>Ad C</p> | Aanleiding, helder uitgedrukt |

|                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                       |
|----------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                  | <p>De context moet in het licht van de (later te formuleren) onderzoeksvraag adequaat beschreven worden.</p> <p>Ad D<br/>Hierin wordt in enkele zinnen het probleem en het gewenste doel van het onderzoek beschreven.</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                       |
| 2) Theoretische verdieping       | <p>In de theoretische verdieping moet worden ingegaan op de vraag waarom welke bronnen relevant worden geacht uitgaande van de gegeven probleemstelling en onderzoeksvraag. Daarnaast moet inzichtelijk worden gemaakt op welke manier naar bronnen is gezocht. In de theoretische verdieping wordt gebruik gemaakt van minimaal 5 actuele (semi)wetenschappelijke<sup>1</sup> literatuur of vakdidactische bronnen. Daarbij is 1 Engelstalige bron verplicht.</p> <p>Kernbegrippen zijn helder omschreven of gedefinieerd aan de hand van de bronnen.</p> | <p>Inhoudelijk besproken. informatie en conclusies u inzichten je aanpak 'gra Qua opbouw niet voldoende formuleer z zinnen toe c jouw theori literatuur is Verwerk de Deels verwe</p> |
| 3) Onderzoeksvraag en deelvragen | <p>De onderzoeksvraag is een concretisering van de probleemstelling waarbij rekening wordt gehouden met de bevindingen uit de theoretische verdieping. Deelvragen (maximaal 3) worden afgeleid uit de onderzoeksvraag en hebben tot doel een onderdeel van deze onderzoeksvraag te beantwoorden. De onderzoeksvraag en deelvragen zijn concreet, scherp en nauwkeurig geformuleerd, niet voor verschillende uitleg vatbaar, bevatten geen tegenstrijdigheden en/of waardeoordelen.</p>                                                                     | <p>Formulering Aangepast</p> <p>Deelvragen geformuleer wat je wilt c naar de feec Deelvraag 1 Deelvraag 3 (zie opmerk het begrip 'c gebruik con 'grammatica</p>                       |
| 4) Plan van aanpak               | <p>Het plan van aanpak geeft een onderbouwde beschrijving van het type onderzoek dat wordt gebruikt. Rekening houdend met deze keuze wordt per deelvraag aangegeven:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Bij welke personen het deelonderzoek wordt uitgevoerd en (indien relevant) hoe deze zijn geselecteerd;</li> <li>- Welk onderzoeksinstrument er gebruikt wordt en wat daarvoor de onderbouwing is (waarbij expliciete aandacht wordt gegeven aan de validiteit en de</li> </ul>                                                           | <p>Per deelvraag kenmerken Onderzoeks aantal lesse concreter b deelvraag. De instrume per deelvraag aangepast</p>                                                                     |

<sup>1</sup> (semi) wetenschappelijk: literatuur is relevant in relatie tot de probleemstelling en vraagstelling, literatuur is actueel.

|                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                         |
|-----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                       | betrouwbaarheid van het gekozen instrument);<br>- Wijze waarop de gegevens worden verzameld (zoals o.a. frequentie en organisatie) en verwerkt<br>Het plan van aanpak bevat een planning van de werkzaamheden in de tijd. Het onderzoek en schrijven van het onderzoeksverslag is binnen de gestelde tijd (6 ec = 128 uur, denk aan ca. 1 dag per week tijdens blok-LIO) te realiseren.<br>Het plan moet zo concreet zijn dat de lezer op basis hiervan een herhaling van het onderzoek kan doen. | De opzet en (grammatica) beschreven.<br><br>Validiteit / 1 uitgebreide opmerking.                                       |
| 5) Interne validiteit | Het hele plan is consistent (zonder interne tegenstrijdigheden) van formulering van de probleemstelling tot en met het plan van aanpak.<br>De beslissingen zijn geëxpliciteerd en waar mogelijk onderbouwd.<br>Het is aannemelijk dat uitvoering van het onderzoeksplan ook leidt tot het doel zoals verwoord in de probleemstelling.                                                                                                                                                             | Nog niet in o<br>betreft nog<br>blijft wat slo<br>Formulering<br>consequent<br>aangepast<br>Opzet en ins<br>per deelvra |

#### Beslisregel:

Wanneer aan alle criteria het oordeel 'voldaan' is gegeven, kan dit oordeel 'voldaan' doorgegeven worden aan betrokkenen (student en stuvo).

#### Opmerking

Gedurende het onderzoek kan in overleg met studentbegeleider en onderzoeksdocent het plan bijgesteld worden.

Naam docent onderzoek: Floor van Renssen

Handtekening docent onderzoek:

Datum: 20  
 januari 2015 Plaats:  
 Zwolle

|                                                                           |
|---------------------------------------------------------------------------|
| Neem dit beoordelingsformulier als bijlage op in je<br>onderzoeksverslag. |
|---------------------------------------------------------------------------|

Aanvullende opmerkingen op onderzoeksplan van en afspraken met  
LEERWERKBEGELEIDER-er (en eventueel vakcoach):